

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2016

Denisa Halmanová

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra francouzského jazyka a literatury

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jules Verne, z nitra země až k oblakům

Jules Verne, from the earth's core into the clouds

Denisa Halmanová

Vedoucí práce: Dr. PhDr. Renáta Listíková, MCF

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Anglický a francouzský jazyk se zaměřením na vzdělávání

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Jules Verne, z nitra země až k oblakům* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

9.12.2016, Praha

.....

podpis

Děkuji vedoucí práce Dr. PhDr. Renátě Listíkové, MCF za rady, trpělivost a přátelský přístup během konzultací.

ANOTACE

Jedná se o syntetickou práci tvorby Julese Vernea. Je diskutován vliv města Verneova rodného Nantes na jeho tvorbu, poté zrod fantastické literatury a jak k němu přispěl Jules Verne. Práce též reflektuje Verneův přínos pro dětskou literaturu a její výchovné prvky. V práci byly též použity zdroje získané autorkou z Erasmus pobytu v Nantes. Práce se zaměřuje dále na propojení Verneových děl s filmovou tvorbou Karla Zemana a jak byly Verneovy romány v Čechách vnímány.

KLÍČOVÁ SLOVA

Jules Verne, fantastická literatura, 19. století, Nantes, bildungsroman, Karel Zeman

ANNOTATION

The thesis deals with the significance of the work of Jules Verne. It discusses the question of the influence of his home town, Nantes, on his work and also the birth of fantasy as a fiction genre and in what degree Jules Verne contributed to that. The thesis also touches upon the question of moral message in the children's literature. Some of the sources of this thesis were collected during the Erasmus stay of the author in Nantes. The thesis also depicts the work of Karel Zeman, a Czech director and animator, whose films were based on the novels of Jules Verne and what was the response of the Czech audience on the work of Jules Verne like.

KEYWORDS

Jules Verne, fantasy literature, 19th century, Nantes, bildungsroman, Karel Zeman

Obsah

1	Úvod	8
1.	Verneova biografie v kostce	11
1.1	Léta 1848 - 1857	13
1.2	Léta 1857-1905	15
2	Verneovy vzpomínky na dětství	16
3	Nantes, rodné město Julese Vernea, město zatížené otroctvím	18
3.1	Vliv transportu otroků V Nantes na Julese Vernea a jeho reflexe: mohl by být dnes Jules Verne nazýván rasistou?	20
4	Le bon sauvage	22
5	Dva roky prázdnin, bildungsroman?	23
6	Jules Verne, zrcadlo světa	26
7	Vznik sci-fi literatury, Verneův přínos	30
7.1	Relevance technických poznatků	30
7.2	Z vesmíru až do středu země	31
7.3	Zdroje inspirace fantaskních spisovatelů	32
7.4	Verneovy vynálezy	33
8	Typičtí hrdinové Verneových románů	34
9	Vliv Julese Vernea a jak byl vnímán ostatními	36
10	Reflexe tvorby Julese Vernea v českém prostředí	38
10.1	Karel Zeman	38
10.1.1	Jules Verne ve filmech Karla Zemana	38
10.1.2	Filmy Karla Zemana	40
10.1.3	Spletitá cesta Karla Zemana do „Hexagonu“	41
10.2	“Podivuhodné“ inscenace Národního divadla	41

11	Závěr.....	43
12	Resumé	48
13	Seznam použitých informačních zdrojů	51

1 Úvod

Jules Verne se narodil v Nantes, 8. února 1828, zemřel v Amiens, 24. března 1905. Avšak do mezinárodního povědomí se dostal až koncem 19. století a později.

Hodnoty dnešní společnosti se velmi změnily, *Podivuhodné cesty* již pro nás nejsou tolik podivuhodné, ale přesto je Jules Verne stále populární mezi mladými, ale také dospělými.

Verneovu tvorbu není snadné zaškatulkovat. Byla do jisté míry pokroková, ale také tradicionalistická. Objevujeme v ní zázračné moderní technologie, ale také vyjádření jisté opatrnosti vůči ní. Jeho tvorba se také vyznačuje jak vědeckostí, tak smyšlenými příběhy, tedy realistickým, ale také fantaskním pojetím.

„Mrzí mě, že jsem nikdy nebyl plně zahrnut mezi francouzské literáty.“ – jsou slova Julese Vernea z roku 1893 při rozhovoru s britským novinářem Robertem Sherardem¹. Tvorba Julese Vernea nebyla zprvu docenována například oproti tvorbě jeho současníkům Alexandra Dumase, otce a syna.

Literární kritik Gustave Lanson píše v roce 1895 ve svém díle *Histoire de la littérature française* článek o Emilu Zolovi a vědeckého pojetí v jeho dílech: „Zola není takový popularizátor jako Jules Verne.“² Jules Verne byl považován za tvůrce literatury pro děti a za popularizátora moderních technologií. Dnes však nemůže být Julesu Verneovi odepřena role průkopníka dnešní science-fiction. V očích literárních kritiků 19. století byl ale spíše průkopníkem jakýchsi para žánrů, tedy dětské literatury a zpopularizované, zjednodušené dnešní science-fiction.

Zrod vědeckých a vědecko-fantastických románů byl pro 19. století naprosto přirozený a to díky průmyslovým revolucím a masivní industrializaci. Verne psal literaturu vědeckou za účelem vzdělávat a kombinoval ji s literaturou lidovou, populární za účelem pobavit. Především však za účelem vzdělávání dětí. Historická dramata byla ale stále považována za vyšší žánr.

¹Robert Sherard, *Jules Verne, sa vie et son travail racontés par lui-même* (1894), dans *Entretiens avec Jules Verne*: « Le grand regret de ma vie est que je n'ai jamais compté dans la littérature française. »

² Gustave Lanson, *Histoire littéraire de la littérature française*, Hachette, Paris, 1895, p.1053

Z velké části to bylo jistě proto, že Verne se příliš nezaobíral psychologií postav. Kladl důraz spíše na činy a problémy s nimiž se postavy potýkaly, ale zřídka bychom našly, co se odehrává v jejich hlavách nebo nějaký proud myšlenek a motivací, který by je k činům vedl. Jejich chování je často stereotypní, urostlý hoch má prudkou, agresivní povahu apod. Další z důvodů, pro které byl Jules Verne ve své době považován spíše za marginálního autora, byla absence popisu či analýzy dobové společnosti.³ Verne píše o technologiích spíše jako o fascinujících vynálezech, ale nezaobírá se jejich dopadem na společnost. To byla parketa spíše Émila Zoly, který zkoumal postavení lidí ve společnosti v období Druhého císařství. Druhé císařství začalo v roce 1852, když se Louis-Napoléon Bonaparte stal císařem. Toto období je charakteristické velkým rozvojem ekonomiky, zejména průmyslu a infrastruktury díky vynalezení parního stroje Jamesem Watem již v roce 1782. Průmyslová revoluce s sebou přinesla rozsáhlou urbanizaci. Vzniká dělnická vrstva zvaná proletariát a s ní samozřejmě i chudé dělnické čtvrtě na periferiích velkých měst. Émile Zola ve svém cyklu dvaceti románů zkoumá rodinu Rougon-Macquart a její peripetie, převážně problematiku predeterminace a dědičnosti určitých vlastností.

Zkoumat ale tehdejší společnost rozhodně nebyl hlavní záměr Julese Vernea, jeho romány byly hlavně populárně-naučné, edukativní pro děti nebo jako oddechová, avšak zajímavá četba pro spoustu dospělých, kteří se zajímali o vývoj nových technologií. Oproti zdráhavosti čtenářů v 19. století, Jules Verne je dnes relativně čtený autor. Již ne z důvodu prahnutí po informacích o sluneční soustavě nebo o naší zeměkouli, ale dobrodružné povahy si stále na jeho dílech najdou své. Další z důvodů, proč je Verneova tvorba oblíbená i dnes, je její fantaskní rozměr, který byl v době pozitivismu v 19. století přehlížen. Verneovy zázračné mašiny nebo příšery ukryté v hlubinách Země nám dnes připadají spíše úsměvné, ale na druhou stranu je zajímavé porovnávat představy o rozvoji vědy tenkrát a dnes.⁴

Tato bakalářská práce poskytuje syntetický pohled na Verneovu tvorbu. V prvé řadě tedy mapuje Verneovo dětství, vliv prostředí města Nantes na jeho tvorbu, poté se zaměřuje na bližší charakteristiku jeho tvorby. Verneovy romány jsou známy pro své

³ Raimond, Michel, *Le Roman depuis la Révolution*. Armand Colin, Paris 1967, str. 38

⁴ Boia, Lucian, *Jules Verne, Les Paradoxes d'un mythe*, Les Belles Lettres, Paris, 2005, str.25

edukativní a morální hodnoty, na kterých si Jules Verne zakládal. Tato témata jsou přiblížena v kapitole *Le bon sauvage a Dva roky prázdnin, bildungsroman?*. Tato práce si též klade za cíl odhalit zrod fantastické literatury a jak k němu přispěl Jules Verne. V neposlední řadě tato práce také poskytuje reflexi na Verneovu tvorbu a s ní spojenou tvorbu autorů, kteří se nechali Vernem inspirovat. Pro české prostředí to byl zejména Karel Zeman, režisér a animátor, který představil několik filmů na náměty oblíbených „Verneovek“.

1. Verneova biografie v kostce

Jules Verne se narodil v Nantes 8. března 1828. Jeho otcí, Pierrovi Verneovi, bylo 28 let: „...narozen v Provins. Poté, co dosáhl brilantních akademických výsledků v Paříži a co si vysloužil dobré jméno jako advokát, Pierre Verne se odstěhoval do Basse Bretagne, kde nadále vykonával profesi právního zástupce.“⁵ Matce, Sophii Alotte, bylo 27 let, když se narodil Jules. V šesti letech docházel Jules k paní Branice, která ho naučila číst a psát. Byla to vdova starého kapitána, který zmizel na moři hned po jejich svatbě. Se svým bratrem Paulem měli velice dobrý vztah. Společně také navštěvovali školu Saint-Stanislas v Nantes. Učitelé později vzpomínali na Julese jako na "krále školního hřiště". Do sešitů a dokonce i do učebnic prý čáral fantastické stroje, dokonce i mechanického slona s dýmajícím chobotem.⁶ Jules se učil se dosti špatně. Přesto vynikal dobrou pamětí a hudebním sluchem a hodně četl. Oblíbil si amerického spisovatele J. F. Coopera, E. Suea, F. Marryata „V podstatě, životem mého strýce byla svoboda, hudba a moře.“⁷ Když bylo Julesovi 8 let, narodila se mu první sestra, Anne, a po narození jeho druhé sestry, Mathilde, se rodina odstěhovala do Chantenay. Dům v Chantenay skýtal výhled na ostrov Feydau a na Loiru, což v Julesi budilo velký zájem o mořeplavbu: „Plavit se, to je sen!“⁸ (viz kapitola Verneovy vzpomínky na dětství). Jules a Paul chodili často na společné procházky, kde Jules Paulovi dlouze vyprávěl o severských zemích a o temných, mlhavých krajinách, které ho fascinovaly. Přesně takovou krajinu později objevil ve Skotsku a v Pobaltí: „Mám rád jen šedou oblohu a ani nevím proč.“⁹ Na ulici potkávali námořníky-veterány bouří a bitev. Paul se na ně mohl dívat bez hořkosti, protože mu otec určil dráhu námořního kapitána, zatímco Jules se měl stát advokátem. Jedenáctiletý Jules se rozhodl utéct z domova a nastoupil jako plavčík na trojstěžník Coralia, který se plavil do Indie. Když se to otec dozvěděl, nasedl na parník a doplul do přístavu Paimboeuf, kde se Coralia toho dne večer měla zastavit. Otcovi nedalo moc práce přemluvit syna k návratu, protože

⁵ Georges Bastard: *Jules Verne, auteur des Voyages extraordinaires*: „...né à Provins. Après avoir remporté de brillants succès aux concours académiques de Paris et s'être fait un nom distingué comme un avocat, il vint se fixer en Basse Bretagne et y exercer l'honorable métier d'avoué.“ E. Dentu, 1883, str. 12, není-li uvedeno jinak, přeloženo autorkou práce

⁶ Klub Julese Vernea (online). Konzultováno: 15.10.2016. Dostupné z : <http://kjb.wz.cz/verne.htm>

⁷ Noël Martin, Charles : *La vie et l'oeuvre de Jules Verne*, Michel de 'Ormeriaie: „Au fond, mon oncle n'aimait que la liberté, la musique et la mer.“ (dit par son neveu Maurice). 1978, str. 19

⁸ Noël Martin, Charles : *op.cit.* „Naviguer! Quel rêve!“ , str. 20

⁹ *idem* „Je n'aime que ciel gris, et je ne sais pourquoi.“

den služby na lodi ho stačil vyléčit z mnoha naivních představ o slastech námořnického života. Musel slavnostně slíbit, že se už nikdy nevydá lehkomyšlně na moře a že příště bude cestovat jen v duchu.¹⁰

Julesova rodina byla rodina střední vrstvy. Na Julese tedy měli vliv úspěšní, řádní měšťané, ale také umělci. Sestra Verneovy matky si vzala umělce, malíře Chateaubourga, který byl přímým příbuzným básníka Francois-René Chateaubrianda.¹¹ Jules rád chodil do ulice Santeuil, kde malíř bydlel, a právě tady se dověděl, že existuje i něco jiného než účty a paragrafy, k čemuž ho vedl jeho otec. Toto poznání poznamenalo celý jeho život.

V roce 1846, osmnáctiletý Jules Verne úspěšně složil maturitní zkoušku. Jeho otec v něm vidí svého následníka a přeje si, aby studoval práva. Jules tedy nastupuje studium práv, ale přitom také píše svá první díla – převážně divadelní hry.

Jules Verne se totiž nezajímal pouze o vědecko-fantastickou tematiku. Jeho životní vášně byly divadlo, hudba, mořeplavba a geografie. Z divadla měl Verne v oblibě zejména vaudeville, což je veseloherní divadelní žánr se zpěvy, předchůdce operety nebo varieté. Za doby Druhého císařství, v době počátku Verneovy kariéry, publikum vyhledávalo tento typ představení zejména pro uvolněnou atmosféru a mondénnost. Vernea to natolik pohltilo, že mezi lety 1850 a 1861 napsal také několik komedií, než se pustil do psaní románů. Ostatně ve Verneových románech bychom našli prvky vaudeville.¹² Postavy jsou typizované, bez prohloubené psychiky, důraz kladen na situační humor. Jules Verne se začal divadlu věnovat v Paříži při svých studiích.

Lze vytyčit 4 zlomové roky života Julese Vernea:

- 1848 - Příjezd Julese Vernea do Paříže a postupný odklon zájmu od studia práv k divadlu a literatuře
- 1857 - svatba
- 1862 - práce na *Pět neděl v baloně* a poté i *Podivuhodných cestách*
- 1886 – Atentát na Julese Vernea a jeho definitivní přestěhování se do Amiens

¹⁰ Klub Julese Vernea (online). Konzultováno: 15.10.2016. Dostupné z : <http://kjb.wz.cz/verne.htm>

¹¹ *idem*

¹² Boia, Lucian, *Jules Verne, op.cit.* „Le théâtre, pour Jules Verne, en tant que modèle littéraire signifié en premier lieu *vaudeville*“ str. 26

1.1 Léta 1848 - 1857

Žurnalista Adolphe Brisson, kterému se Verne svěřoval, píše Verneovi: “Byl ještě studentem a už napsal půl tuctu tragedií poté, co opustil Bretaň. Nebyl moc dobrým studentem práv, ale měl rád hudbu a poezii.”¹³

Také se mu poštěstilo osobně se setkat s Victorem Hugem díky příteli svého strýce – malíře, který zprostředkoval setkání. Hugo si se studentem Vernem údajně vyprávěli o Paříži. V roce 1848 Verne poprvé uviděl naživo Alexandra Dumase staršího, který osobně uvedl v divadle svou hru “Mládí mušketýrů”. Alexandre Dumas, otec a syn, byli pro Vernea velkou inspirací. Podle Adolpha Brissona, Aleandre Dumas syn pomáhal Verneovi s tvorbou jednoaktové komedie *Zlomená Stébla* (*Les Pailles rompues*), napsané roku 1850.

Alexander Dumas starší měl vlastní tzv. “Historické divadlo”. *Zlomená stébla* tam sice byla hraná, avšak jako autor mohl být uveden pouze Alexandre Dumas – syn. (Noël Martin, 70) Hra měla úspěch, Verneovi přátelé ale věděli, že Dumas není jediným autorem.

Verneův divadelní úspěch pokračoval – roku 1851 mu ředitel “Lyrického divadla” nabídl místo tajemníka s platem dvanácti set franků ročně. Za pětadvacet měsíců strávených v Paříži se Verne naučil žít skromně, takže s tímto platem se dalo už slušně vyjít.

Konec roku 1851 byl pro Julese Vernea i jinak úspěšný. Měl spoustu práce v divadle, dále spolupracoval s pařížským literárním časopisem “Musée des familles” a později napsal dokonce dvě operety.¹⁴

U Vernea se ovšem tou dobou začínaly projevovat jisté zdravotní problémy – migrény a posléze ochrnutí na levou polovinu obličeje. Aby si odpočinul, odjel na krátkou dovolenou k Severnímu moři do Dunkerku. Po návratu napsal povídku *Zimování v ledovém moři*.¹⁵

¹³ Adolphe Brisson : Noël Martin, Charles, *op.cit.* « Il était étudiant, il avait composé une demi-douzaine de tragédies lorsqu'il abandonna la Bretagne. Il était étudiant médiocre pour le droit, mais il aimait la musique et la poésie. » str. 53

¹⁴ Klub Julese Vernea (online). Konzultováno: 15.10.2016. Dostupné z : <http://kjb.wz.cz/verne.htm>

¹⁵ Boia, Lucian, Jules Verne, *op.cit.*, str.10

1.2 Léta 1857-1905

10. ledna 1857 se Jules Verne oženil se slečnou Honorinou Hébé Morelovou, a to navzdory tomu, že byl členem “Jedenáctky bez žen” - kroužku zapřísáhlých starých mládenců.¹⁶ Svatba proběhla v Amiens, protože část rodiny paní Morelové žila v Amiens. Nejednalo se o žádnou okázalou slavnost. Verne ve svých dopisech píše: „Díky bohu bylo přítomno jen 12 hostů.“¹⁷

Po svatbě Jules Verne začíná cestovat, což neodmyslitelně patří k jeho tvorbě. Jules Verne cestování miloval. Spekulovalo se, že je Jules Verne jen imaginární cestovatel po mapě nebo v knihách. To byla samozřejmě jeho vášeň, ale podnikl i několik opravdových výprav. V roce 1859 když mu bylo 33 let, podnikl cestu do Anglie a Skotska, následně do Dánska a Norska. V roce 1867 se plavil přes Atlantik do Spojených států, kde mimo jiné navštívil Niagarské vodopády a New York. Přesto, že Verne rád cestoval, rád také pobýval doma. Tento problém vyřešil elegantně: pořídil si pojízdný domov. Podobně jako jeho hrdina kapitán Nemo vlastnil Jules Verne svou ponorku. Také si pořídil vlastní jachtu: *Saint Michel I*, což byla prozatím jen prostá šalupa. V roce 1877 se ale vydal na cesty se *Saint Michel III*, loď 33 metrů dlouhá, která s dvanáctičlennou posádkou. Na ni podnikl čtyři plavby. První směrem na Lisabon, Gibraltar, a Alžír, druhou a třetí na Severní moře a čtvrtou do středomoří přes Maltu, Tunisko a Itálii.¹⁸

V roce 1862 poznal Pierra-Julese Hetzela, který se také stal jeho editorem. Pierre-Jules Hetzel měl pseudonym Pierre-Jules Stahl a sám psal romány pro děti. Od roku 1837 spolupracoval s editorem Paulinem a zakládají nakladatelství, které později publikovalo díla Balzaca, Stendhala, George Sand, Huga, Dumase a nakonec i Julese Vernea.¹⁹

V roce 1867 Jules Verne a jeho bratr Paul podnikají velkou cestu do Ameriky na lodi *Great Eastern*.

¹⁶ Klub Julese Vernea (online). Konzultováno: 15.10.2016. Dostupné z : <http://kjb.wz.cz/verne.htm>

¹⁷ Noël Martin, Charles : *op.cit.*, « ...Dieu merci !, il n'y avait que douze spectateurs. » str. 111

¹⁸ Boia, Lucian, Jules Verne, Les Paradoxes d'un mythe, Les Belles Lettres, Paris, 2005, str. 30

¹⁹ Aziza, Claude. *Le Tour de Jules Verne en 80 mots*. Le Pré aux Clercs, 2005. Str. 88

Rok poté kupuje starou bárku od rybáře a pojmenuje ji Saint-Michel podle svého syna Michela. Na lodi podniká mnohé výpravy například do Lisabonu, Alžírsko, ale také opět do jeho oblíbené, mlhavé Skandinávie a Skotska. Načerpal tedy bohaté zkušenosti pro psaní svých románů.

V roce 1870 se Jules Verne definitivně stěhuje do Amiens, kde žije rodina jeho ženy, jeho loď ale stále kotví v Nantes.

Rok 1886 pro Julesa Vernea kritický. Jeho synovec Gaston na svého strýce dvakrát vystřelil z revolveru, přičemž jednou zasáhl Vernea do nohy. Následkem toho Jules Verne do konce života kulhal.

Měsíc po této tragické události se objevuje další a to smrt jeho editora, Hetzela. Hetzel píše Verneovi děkovný dopis za společná léta práce: „...kolikrát jsem si přál rozdávat radost ze psaní, být pohlcen příběhy a zapomenout na realitu! Ale v tomto ohledu je již má role u konce. I tak to byla nejlepší část mého života.“²⁰

24. března roku 1905 Jules Verne umírá na hypoglykemický šok, po dlouholetém zápasu s diabetem. Na výstavbě jeho hrobky se podílel sochař Albert Rozé a nazval ji „*k nesmrtelnosti a věčnému mládí*“. Jako na důkaz věčného mládí a síly, Jules Verne vytesán z kamene přizvedává náhrobní kámen a tyčí nataženou paži k nebesům. (Aziza, 126)

2 Verneovy vzpomínky na dětství

Verne vzpomíná na dětství v díle *Souvenirs d'enfance et de jeunesse*. Narodil se v Nantes. Jeho otec byl veskrze Pařížan a jeho matka byla pravá Bretonka. Nantes bylo město obchodu a také zde začínaly a končily mnohé námořní cesty. Jules Verne byl fascinován obrovskými doky pro nákladní dopravu a lokální dvojkolejnou železniční tratí. Sledoval lodě kotvící v přístavu ve dvou nebo třech řadách. Ale v jeho době tu nebyly žádné parníky, nebo jen ojediněle, ale zajímavým objektem byly hlavně plachetnice. Na

²⁰ Noël Martin, Charles, *op.cit.*, „...combien je voudrais donner ce bonheur d'écrire, de vivre dans les fictions et d'oublier les réalités ! Mais de ce côté mon rôle est fini. C'était pourtant la meilleure part de ma vie.“ str. 240

jednu stranu vzpomíná na své dětství, jako na klidné, vzápětí ale dodává „...zažil jsem revoluci, pád režimu a přesto, že jsem ještě nebyl ani dva roky starý, slyšel jsem v roce 1830 výstřely v ulicích, kde se, stejně jako v Paříži, lidé bili proti královským vojskům.“²¹

Moře bylo pro Vernea největším lákadlem a zároveň záhadou. Jeho bratr byl nějakou dobu námořníkem. Pro Julese Verne je kapitán lodi „Maître après Dieu“, tedy pán hned po bohu. Velkou inspirací mu byl také jeho strýc, který se živil jako loďař. V rodinném kruhu byl nazýván „strýc rozumný“. Verne byl fascinován jeho vypravováním o strýcově cestě do amerického Caracasu. Jako vzpomínku na strýce nazval Verne jednu ze svých postav Robur Dobytel. Vášnivým koníčkem Julese Vernea a jeho bratra se stalo stavění vorů a splouvání řek.

Jules Verne vyzdvihuje Nicolu Teslu a jeho vynálezy, které tenkrát hýbaly světem. Jako pozoruhodné vynálezy svého dětství označuje zápalky nebo právě tolik oblíbené parníky na Loirě. Jeho otec koupil dům v Chantenay, na okraji města Nantes, na pravém břehu Loiry, jejíž velkolepostí byl Verne okouzlen.: „Loira, jedna z největších řek Francie. Je stejně velkolepá, jako například řeka Hudson, Mississippi nebo Svatý Vavřinec v Americe.“²²

Sledováním lodí na Loirě vzrostla v mladém Julesovi ohromná touha po plavbě na moři. Díky námořnickým románům Fenimora Coopera zároveň ovládal námořnickou terminologii.

Když si jeho rodina pronajala loď o jednom stěžni za jeden frank za den, připadal si jako hrdina z románu *Švýcarský Robinson. Robinsona Crusoea* od Daniela Defoe vnímal Verne jako román spíše filosofický. Román o člověku samostatně žijícím na pustém ostrově. Pro děti byl tenkrát zajímavější *Švýcarský Robinson* od Johanna Davida Wyse. Postupem času ale Jules Verne toužil ale také po dobrodružství, jaké zažíval ztroskotanec na pustém Ostrově, Robinson Crusoe. „Jako by se hrdina Daniela Defoa inkarnoval do mé osoby“²³ Místo rodinné večeře snil Verne o večeři v podobě mušlí, kousku masa z uloveného

²¹ Gallica, Souvenirs *Souvenirs d'enfance et de jeunesse*, Jules Verne, Str. 2. Konzultováno 10.10.2016. Dostupné z: http://dacjosvale.free.fr/biblio/verne_souvenirs_enfance_jeunesse.pdf

²² Gallica, Souvenirs *Souvenirs d'enfance et de jeunesse*, Jules Verne, Str. 2. Konzultováno 10.10.2016. Dostupné z: http://dacjosvale.free.fr/biblio/verne_souvenirs_enfance_jeunesse.pdf

²³ idem: « C'était le héros de Daniel de Foë qui s'incarnait en ma personne ».

prasete Pekari a sladkých brambor, Manioca . *Robinson Crusoe* od Daniela Defoe a *Švýcarský Robinson* od Johanna Davida Wyssa byly velkou inspirací pro napsání Vernových románů *Dva Roky Prázdnin* a *Tajuplný Ostrov*.

Verne byl kritizován za nabádání dětí, aby opustily rodinný krb a rozeběhly se do světa. Verne vysvětluje, že jediným jeho cílem bylo probudit v dětech dobrodružného ducha: „když si vezmou *Podivuhodné Cesty* za příklad, je jisté, že doplují do správného přístavu!“²⁴

3 Nantes, rodné město Julese Vernea, město zatížené otroctvím

Dvěma městům v Bretani se přezdívalo „město korzárů a otrokářů“ a to Saint-Malo a Nantes. Nantes bylo městem otroctví a pólem pro transport otroků z Afriky do Ameriky.

Otrokářství v Nantes začalo v roce 1707 připlutím lodě Hercules. Otroctvím byla nechvalně proslavena například i města Dieppe nebo La Rochelle. Hlavním přístavem bylo však Nantes, které vypravilo až neuvěřitelných 1714 lodí. Oproti tomu Le Havre nebo La Rochelle přibližně 500.²⁵ Francie byla i tak až na třetím místě po Velké Británii a Portugalsku, co se organizace transportů otroků týče. Nantes mělo hlavně dobrou geografickou pozici. Nachází se nedaleko Lorientu, kde sídlila Východoindická společnost (La Compagnie des Indes), což byla francouzská výsadní obchodní společnost založená roku 1664, aby se stala konkurentem britské a nizozemské Východoindické společnosti. Z Lorientu získávali také drahé látky, koření nebo mušle na výrobu šperků. Historik Erik Saugera říká: „Nantes si transport otroků obhazuje takto: kolonie jsou nezbytné pro obohacení národa a černoši pro jejich zvelebení.“²⁶

²⁴ Gallica, *Souvenirs d'enfance et de jeunesse*, Jules Verne, Str. 8. Konzultováno 10.10.2016. Dostupné z: http://dacjosvale.free.fr/biblio/verne_souvenirs_enfance_jeunesse.pdf

²⁵ Mémorial de l'abolition d'esclavage. Online. Konzultováno 20.10.2016. Dostupné z: <https://memorial.nantes.fr/esclavage-et-lutte-pour-la-liberte/nantes-la-traite-negriere-et-l%E2%80%99esclavage/>

²⁶ *idem* „Nantes fit sienne l'argumentation négrière majeure : les colonies sont indispensables à la richesse nationale, les Noirs sont indispensables à leur mise en valeur.“

Historie námořní a říční dopravy Nantes sahá až do 13.století, kdy Nantes začíná obchodovat zejména se Španělskem, Portugalskem a Holandskem. Nantes vyváží regionální produkty, jako jsou ryby, víno a zejména sůl ze solných polí. Na transatlantickou dopravu Nantes však čekalo až do 17. století. V dobách Julese Vernea, v druhé polovině 19. století, Nantes se začíná industrializovat. Díky výhodné pozici přímo na Loire se rozvíjí zejména výstavba cukrových rafinerií, destilérií, konzervářský a pivovarský průmysl. Významná je také výroba sušenek v Nantes. Naprosto zásadní pro lokální ekonomiku, ale i Julese Vernea, byl průmysl loďařský. Souvisel také s rozvojem metalurgie.²⁷ Jules Verne komentuje situaci první poloviny 19. Století takto: „Dobře si pamatují mohutnou Loiru a míle dlouhé mosty vedoucí přes ni, které spojují její ramena. Také dlouhá nábřeží obtěžkána nákladem ve stinném loubí jilmů.“²⁸ Kromě nákladní dopravy vynikalo Nantes i v osobní dopravě a to zejména první tramvajovou sítí ve Francii. V roce 1851 byl přístav v Nantes napojen na železnici.²⁹

Krásy města Vévodů z Bretaně, tedy Nantes, objevovali i známí surrealističtí spisovatelé jako André Breton nebo Julien Gracq. Julien Gracq ve svém díle *Lettrines* popsal krásy Nantes a i mimo jiné v něm najdeme i několik stran věnovaným Julesovi Vernovi (viz kapitola Julien Gracq). Zvláště později symbolisté město shledávali jako tajemné, magické a exotické. Tím, že se jedná o rodiště Julese Verna a o přístavní město na Loire, tak se sama nabízí představa o vydání se na daleké Pozoruhodné cesty. Gracq připodobňuje Loiru k Orinoku nebo Senegalu³⁰ Exotiku Nantes připomíná i Maurice Fourré: „Narodil jsem se v Nantes na nábřeží de la Fosse, přímo před záhybem Loiry, kde se vyloďovali loďaři vracející se z dalekých cest například z Antil, země cukrů

²⁷ Cayeux, Hélène, Nantes. Éditions Ouest-France, Rennes, 1998

²⁸ Gallica, Souvenirs *Souvenirs d'enfance et de jeunesse*, Jules Verne, Str. 3. Konzultováno 21.10.2016. Dostupné z: http://dacjosvale.free.fr/biblio/verne_souvenirs_enfance_jeunesse.pdf

²⁹ *Histoire de Nantes*. Konzultováno 21.10. 2016. Dostupné z: <http://www.nantes.fr/home/a-nantes-et-pas-ailleurs/decouvrir-nantes/nantes-dhier-a-aujourd'hui/histoire-de-nantes.html>

³⁰ BALCOU, Jean, LE GALLO, Yves. *Histoire Littéraire et Culturelle de la Bretagne*. Paris-Genève: Centre de recherche bretonne et celtique: « Sous sa plume: la Loire devient une sorte d'Orénoque ou de Sénégal. » 1987, str. 327

a černochoů.“³¹ (Maurice Fourée byl spisovatel žijící v druhé polovině 19. Století. André Breton napsal přemluvu k jeho románu *La Nuit du Rose-Hôtel* v roce 1950.)

Nantes bylo město význačné tím, že dokázalo spojit exotiku, tropické daleké cesty, ale také svět Keltů a mystiky. „Sousedka Bretaň a její záhadné mlhy dokáží potrápit naše srdce.“³² A právě tato mystika přesně zapadala do konceptu surrealistů. Pro ještě lepší vykreslení tehdejší atmosféry v Nantes můžeme připomenout báseň Michela Leirise nazvanou: *Zvony v Nantes*, která popisuje tajemnou atmosféru velkého přístavu, barů a špinavých uliček.

3.1 Vliv transportu otroků V Nantes na Julese Vernea a jeho reflexe: mohl by být dnes Jules Verne nazýván rasistou?

Mohli bychom dnes nazývat Julese Vernea politicky korektním? Vlastně, nikdo v té době nebyl. Ale byl přímo rasista? V podstatě v 19. století všichni byli. Na západě byla jasně daná rasová hierarchie: Bílí nejvýše, žlutí uprostřed a černí nejniž. Z otročování černochoů bělochy bylo projevem pocitu rasové nadřazenosti. Ani odpůrci otroctví nehlásali myšlenky rasové rovnosti. Chtěli černochoy zaměstnat, dát jim obydlí, živobytí, ale pouze z důvodu „zkulturnění“. Stejných podmínek se černocho sdílející domácnost s bělochem však nikdy nedočkal. Černá rasa je ve Verneových románech přítomná. Černoši jsou ale spíše přehlíženi a to z důvodu neprobádaného afrického kontinentu, který byl stále velkou záhadou. Úryvek z díla *Pět neděl v balóně*: „...přeletíme nad Afrikou, aniž bychom se tam zdržovali.“³³ Černoši byli považováni spíše za divochy nebo dokonce kanibaly. V románu *Pět neděl v balóně* bychom mohli najít určité aluze na kanibalismus. Spíše tedy zažitá klišé: „Černoch = kanibal, černoch = příbuzný opic“.

„Uprostřed rostl osamělý strom, a Joe spatřiv jej zvolal: „Hle! jsou-li tomu čtyři tisíce let, co onen strom plodí takové květy, nemohu mu za to vzdát poklonu.“ I ukázal na obrovskou sykomoru, jejíž peň mizel docela pod hromadou lidských hnátů. Květy, o nichž se zmínil

³¹ *ibidem* « Je suis né à Nantes, Quai de la Fosse, devant la belle curbe du fleuve où les voiliers qui remontaient la Loire maritime débarquaient, au retour des Antilles, du sucre et des nègres », str. 327

³² *idem* « La voisine Bretagne et ses brumes mystiques, déjà troublent les cœurs ».

³³ Verne, Jules: „On survole l’Afrique sans s’y attarder“ *Cinq semaines en ballon*, str.211

Joe, byly hlavy čerstvě uříznuté, zavěšené na dýkách do kůry zabodených. „Válečný strom lidojedů!“ pravil doktor. „Indiáni berou kůži s lebky, Afričané celou hlavu.“ „To je na vkusu,“ podotkl Joe. Ale vesnice s krvavými hlavami mizela již na obzoru; o něco dále naskytlo se divadlo neméně hnusné; mrtvoly polosežrané, kostry na prach se rozpadávající, lidské údy tu a tam roztroušené zůstaveny na pospas hyenám a šakalům. „To jsou asi těla zločinců, jakož je zvykem v Habeši, dávají se v lup dravcům, kteří je sežerou po libosti, zadávivše je jediným hryznutím.“³⁴ Na ukázce můžeme pozorovat dichotomii mezi dobře a špatně vnímaným divochem. Tedy černochoy, kteří byli prezentováni jako kanibalové a Indiány, jejichž pohnutky byly spíše kulturní, než biologické. Již v 16. století přišel španělský historik, Bartolomé de las Casas, s myšlenkou, že by černoši měli být zotročováni v rámci ochrany Indiánů.³⁵ Strach z kanibalů byl opravdu patrný v díle: *Pět neděl v balóně*: „Chraňte nás nebesa od jich útoků!“ pravil doktor; „máme se jich více obávat nežli šelem anebo divokých národů.“³⁶ Jules Verne.

Nutno podotknout, že Jules Verne respektoval lidskou důstojnost a to i u černochoů, takže v jeho dílech nejsou černoši zobrazováni jen jako naprostí divoši a kanibalové. Často jsou to stateční lidé avšak zobrazováni v jejich „přirozené pozici“ a to jako loajálně sloužící bílým. Například v *Tajuplném ostrově*, černocho Nab sloužící Cyrusi Smithovi, by se pravděpodobně v hierarchii postav v románě dělil o poslední příčky s orangutanem, který je doprovází.³⁷

Divochy, konkrétně Indiány, se také zabýval americký spisovatel James Fenimore Cooper, který Julese Vernea velice inspiroval. Dílo *Poslední Mohykán* je historicko-dobrodružný román, který se odehrává roku 1757 za sedmileté války mezi Francouzi a Angličany (1756–1763), jejímž důsledkem byl konec koloniálního panství Francouzů na území dnešních Spojených států amerických. Přítomnost Yankees, tedy Indiánů ze Severní Ameiky, je patrná v různých Verneových románech. Je to druhá nejvíce zmiňovaná národnost hned po Britech.³⁸ (viz kapitola: Jules Verne, zrcadlo světa)

³⁴ *eibidem*, str. 132

³⁵ Boia, Lucian, Jules Verne, *op.cit.*, str. 218

³⁶ Verne, Jules, *Pět neděl v balóně*, kapitola XX, str. 132

³⁷ Z mých zápisků z hodiny Littérature de Jeunesse na Université de Nantes

³⁸ *Jules Verne's Scotland: In Fact and Fiction*.(online). Konzultováno: 24.10.2016.Dostupné z:

<https://books.google.cz/books?id=OInYBAAQBAJ&pg=PT14&lpg=PT14&dq=james+fenimore+cooper+a>

4 Le bon sauvage

Termín vznešený divoch (anglicky noble savage) v literatuře představuje idealizovaný koncept domorodce či necivilizovaného člověka, který symbolizuje „vrozenou dobrotu někoho, kdo nebyl vystaven korumpujícím vlivům civilizace“. Glorifikace vznešeného divocha je typická pro romantickou literaturu 18. a 19. století, obzvlášť v pracích Jean-Jacques Rousseaua. Například v díle *Emil, aneb O výchově* nebo ve *Zpovědích* píše, že základním principem je vnitřní dobro. Koncept vznešeného divocha už bychom našli i ve Starověkém Řecku, kde například Homér idealizoval Arkád'any. Termín byl poprvé užit britským dramatikem Johnem Drydenem v jeho hře *Dobyť Granady* (1672). Jako řečnický oxymóron jej v roce 1851 sarkasticky použil anglický romanopisec Charles Dickens, když tak pojmenoval svou satirickou esej, kterou se chtěl distancovat od romantického primitivismu 18. a počátku 19. století.³⁹ I romantický básník, současník Julese Vernea, François-René de Chateaubriand píše o vznešenosti a ušlechtilosti Indiánů ve svém díle *Atala*, o tragickém příběhu lásky mladé křesťanky a divocha. Jejich nevinnost je ještě dokreslována typickým prvkem pro romantismus a to útekem do přírody, která je jen němým svědkem jejich rozervanosti a vypjatých emocí.

Typičtí oponenti primitivismu, nebo tedy bezpodmínečné víry v dobro, byli například ve 20. století britský spisovatel William Golding nebo americký režisér Stanley Kubrick. Filmy Stanleyho Kubrika jsou velice kontroverzní, například *Mechanický pomeranč*, film byl natočen podle stejnojmenného dystopického románu od Anthonyho Burgesse, o spsychopatickém mladíkovi, který se vyžívá v násilí, ale také například ve vážné hudbě. Stanley Kubrick to v 60. letech 20. století komentuje takto: „Člověk není vznešený divoch. Je iracionálně smýšlející, brutální, slabý, hloupý a neschopný být objektivní ve věcech, ve kterých má nějaký svůj zájem. Já se zabývám brutalitou a násilím,

nd+verne&source=bl&ots=Jqqys4OKMw&sig=My2Vo-LGIA0oQRLG5Zc3Is3uKQ8&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjv9eyi3PPPAhUJShQKHcBLAwUQ6AEITjAJ#v=onepage&q=james%20fenimore%20cooper%20and%20verne&f=false

³⁹ noble savage [online]. Encyclopædia Britannica, [cit. 2011-10-08], Konzultováno: 23.10.2016, dostupné z: <https://www.britannica.com/art/noble-savage>

protože to opravdu je v lidské povaze. Je velice nepravděpodobné, že nějaké sociální instituce v člověku něco změní.⁴⁰

Co se týče Williama Goldinga, jeho pohled na lidskou povahu je podobný jako Kubrickův. William Golding bojoval ve druhé světové válce a to ho velmi ovlivnilo a měl velké pochyby o humanitě a vnitřním dobru. *Pán much* je jeho alegorický román. Je o skupině chlapců, jejichž letadlo havaruje na pustém ostrově. Bezprizorní chlapci si snaží vytvořit určitá pravidla, volí si svého vůdce. Alegoricky k dobové společnosti se utvoří jedna strana demokratická a druhá uzurpátorská s rozkazovačným chlapcem v jejich čele. Situace se ale vymyká kontrole. Chlapcům nezbývá, než lovit zvěř, stávají se z nich divoši a probouzí se v nich chladnokrevnost. Rozšíří mezi sebe zprávu, že v lese se ukrývá příšera. Příšeru nikdo ale neviděl, je to spíše výplod jejich fantazie v zoufalé situaci, v jaké se nacházejí. Ztracení chlapců na pustém ostrově je alegorie na světové války a na ztrátu a iluzí hlavně dospívajících a přeskočení etapy radostného dětství – jako se stalo i v *Pánovi much*. Na ostrově se totiž neskrývá žádná příšera, ale je to interiorizované zlo přímo v chlapcích samých. Několik chlapců přijde o život jen kvůli chladnokrevnému lovu nebo zlomyslným hrám, které se postupně změnily v boj o přežití. Román popisuje změnu chování člověka ve vypjaté, krajní situaci.⁴¹

5 Dva roky prázdnin, bildungsroman?

Verneovy *Dva roky prázdnin* je román z roku 1888 vyprávějící o skupině chlapců, jejichž cvičná loď se nedopatřením dostala na širé moře a bouří byla zahánána přes celý Pacifik k břehům neobydleného ostrova. Tak se z městských školáků, z nichž nejmladšímu bylo osm a nejstaršímu čtrnáct let, stali robinzoni, odkázaní jen sami na sebe. Většina z nich byli Britové, nejstarší byl Američan a dva chlapci byli Francouzi. Jejich prázdninový výlet se protáhl na dlouhé dva roky. Za tu dobu si chlapci na ostrově vybudovali vzkvétající osadu, kde každý pracoval podle svých sil a schopností a podřizoval se nutné kázni. Proto mohli úspěšně čelit všem nebezpečím a překlenout i vážnou roztržku, která hrozila rozdělit osadu na dva tábory. Když na ostrově přistála skupina pirátů, podařilo se jim za pomoci dvou dospělých lidí z bývalé posádky pirátské

⁴⁰ McGregor, Craig (January 30, 1972). "Nice Boy From the Bronx?". The New York Times. Konzultováno: 23.10.2016, dostupné z www.nytimes.com/archive

⁴¹ Z mých zápisků z hodiny Littérature de Jeunesse na Université de Nantes

lodi nad zločinci zvítězit a po mnohých útrapách se navrátit zpět do vlasti. V této knize Verne ukázal sílu kolektivu, který je schopen dosáhnout takových výsledků, jakých by nikdy nemohl člověk dosáhnout sám.⁴² Oproti dystopickému *Pánu much* bychom mohli *Dva roky prázdnin* nazvat Bildungsromanem, což je román vzdělávací, obvykle z běžného, každodenního prostředí. Ovšem Verneova robinzonáda je sice vzdělávací nebo poučná pro dospívající, avšak ozvláštněná tím, že je zasazena do extrémních podmínek tropického, opuštěného ostrova. V obou dílech, *Dva roky prázdnin* i *Pán much*, jsou chlapci nakonec zachráněni. Jenže ve Verneově díle jsou po dvou letech z chlapců již vyspělí muži, kteří se naučili soužití s ostatními v extrémních podmínkách a také, jak se o sebe postarat. Co se týče Goldingova díla, tak chlapci se nedokázali spolu sžít a jejich hra se změnila spíše ve válku, což je nadosmrtně velice negativně poznamenalo.

Chlapci z románu *Dva roky prázdnin* také hlasovali pro svého vůdce rozdělili si funkce. Měli s sebou i mladého černocho, Moca, který se živil i jako plavčík a pomáhal v kuchyni, což bylo na pustém ostrově obzvlášť potřebné. I v tomto díle byl malý černý chlapec vnímán jako dobrý a přátelský, nicméně v nevyslovené hierarchii opět jako poslední: Rotrčka mezi Briantem a Doniphanem: „Rád bych věděl, co mi můžeš vyčítat, Doniphane? Řekl Briant. „Nic...nebo snad jen to, že jsi náš vůdce,“ odpověděl Doniphan. „Měli jsme jako vůdce Američana...Nyní nám poroučí Francouz...Teď už jen zbývá zvolit Moka!“ To nemyslíš vážně“ řekl Gordon. (*Dva roky prázdnin*, 220)

Chlapci se naučili v průběhu pobývání na ostrově lovit, avšak stále jim chyběla fyzická síla muže: „Ach, proč jsme jen malé děti! Potřebovali bychom být muži!“ (*Dva roky prázdnin*, 208). I ve *Dvou rocích prázdnin* najdeme připomínku toho, že otroctví stále hýbalo světem. Na Chairmanův ostrov, jak si jej chlapci pojmenovali podle názvu své školy, se totiž vylodili nezvaní hosté a to skupina pirátů-vrahů, kteří ukradli loď a ztroskotali na Chairmanově ostrově: „Vrahové se zmocnili lodi a chtěli se s ní věnovat obchodu s otroky, který v jihoamerických státech ještě kvetl.“ (*Dva roky prázdnin*, 238)

⁴² Roger Bozzetto, « *Deux ans de vacances, robinsonnade et utopie* », *Méaphore*, 1995. Konzultováno: 23.10.2016.

Dostupné online:

http://www.quaranteeux.org/archives/bozzetto/Jules_Verne_Deux_ans_de_vacances_robinsonnade_et_utopie/

Že byl Jules Verne opravdu ovlivněn *Švýcarským Robinsonem* od Rudolfa Wyse nebo *Robinsonem Crusoe* od Daniela Defoa je patrné na následujících ukázkách. Chlapci našli ptáka nandu, ptáka podobného pštrosovi, a rozhodují, jak s ním naložit: „To je jednoduché,“ řekl Service, který o ničem nikdy nepochyboval. „Odvedeme jej do Francouzovy jeskyně, ochočíme ho a budeme na něm jezdit! Udělám to sám po příkladu přítele Jacka ze Švýcarského Robinsona.“ (*Dva roky prázdnin*, 118). Román *Robinson Crusoe* je připomenut tady při objevení Kate, zajatkyň pirátů, kteří ztroskotali na Chairmanově ostrově: „Kate už teď věnovala chlapcům mateřskou péči. Service dokonce navrhl, aby po příkladu jeho oblíbených knih byla Kate nazvána Pátkem, jako tomu bylo v Robinsonu Crusoe. Vždyť přišla do kolonie také v pátek!“ A dodal: „Ti lupiči jsou divoši z Robinsona. Divoši se vždycky musí objevit a musí být také vyhubeni!“ (*Dva roky prázdnin*, 242). Dokonce lodní knihovna na palubě ztroskotaného Racku skýtala Robinsonády: „Na palubě byly velké mapy. Byly to však jen mapy novozélandských ostrovů a v těchto neznámých končinách jim nebudou nic platné. Na štěstí si vzal Gordon s sebou velký počet anglických i francouzských knih, především cestopisů a několik vědeckých spisů, nemluvě o báječných Robinsonech, které Service zachránil tak, jako kdysi Camões zachránil Luzovce (Camões byl velký portugalský básník, který při ztroskotání lodi zachránil rukopis své velké výpravné básně, nazvané Luzovci).“ (*Dva roky prázdnin*, 49)

Pro podporu argumentu, že *Dva roky prázdnin* se dají považovat za Bildungsroman, tedy román naučný, uvedeme si některé další příklady z díla. Chlapci opravili záložní škuner a chtějí ho vyzkoušet. K tomu potřebují vědět, kdy bude příliv a odliv: „Racek uvízl asi v šest hodin ráno, ne?“ „Ano,“ potvrdil Briant. „A za jak dlouho odliv vyvrcholil?“ „Myslím, že za pět hodin....Ne, Moko?“ „Ano....za pět až šest hodin,“ odpověděl plavčík. „Pak tedy v jedenáct hodin nastane nejpříznivější doba k pokusu o dosažení břehu,“ prohlásil Gordon. (*Dva roky prázdnin*, 25) Chlapci si dokázali poradit i s měřením hloubky vody: „Jak pomalu to moře ustupovalo! Ale ústup byl přece jen znatelný. I sklon lodi potvrzoval klesání hladiny. Moko zjistil pomocí olovnice, že ve skaliskách je ještě čtrnáct metrů vody.“ (*Dva roky prázdnin*, 25). Chlapci byli také obezřetní a rafinovaní při objevování jeskyně: „Service už se chystal do jeskyně vniknout, ale Briant ho zadržel. „Počkejme napřed, co udělá Fan!“ Pes stále tlumeně štěkal a nedal se

uklidnit. Ale i kdyby byla v jeskyni živá bytost, byla by už dávno vyšla! Což když je však vzduch v jeskyni otráven? Briant vhodil do otvoru hrst zapálené trávy. Ta po dopadu na zem rychle shořela. Dokazovalo to že je tam vzduch dýchatelný.“ (*Dva roky prázdnin*, 88). Celkově se mladý čtený může dozvědět dost o geografii, i když je ostrov smyšlený. „Chlapci opustí záliv Racek nejdříve v prvních dnech května, které odpovídají prvním dnům listopadu na severní polokouli. Je to počátek zimy.“ (*Dva roky prázdnin*, 100) nebo o vlivu měsíce na příliv/odliv: „Nesmíme se zdržovat přes šestý květen!“ prohlásil Briant. „Proč?“ ptal se Gordon. „Protože bude úplněk,“ odpověděl Briant. „Příliv několik dnů poroste. Čím bude větší, tím víc nám na řece pomůže. Počítej s tím, Gordone. Kdybychom museli těžký vor táhnout lany nebo odstrkovat bidly, nikdy bychom proud nezdolali.“ (*Dva roky prázdnin*, 105)

6 Jules Verne, zrcadlo světa

89 Angličanů, 85 Američanů, 82 Francouzů, 27 Skotů, 20 Rusů, 17 Irů, 12 Němců, 12 Kanadánů. Taková je statistika národností objevujících se ve Verneových románech podle Marie-Hélène Huet⁴³. Jules Verne si tedy vybírá převážně Angličany nebo tedy Anglo-Saxony. Přesto je Jules Verne patriot. Francie je pro Vernea zemí „normálnosti“.⁴⁴ Když na to přijde, Francouzi jsou ve Verneových románech šovinističtí a nenechají si rozkazovat od postav ostatních národností, jak jsme si již ukázali na příkladu ze *Dvou roků prázdnin* při potyčce Brita Doniphana a Francoze Brianta: „Měli jsme jako vůdce Američana...Nyní nám poroučí Francouz...Teď už jen zbývá zvolit Moka!“ To nemyslíš vážně“ řekl Gordon. (*Dva roky prázdnin*, 220). Verne například projevoval nespokojenost s Kanadou okupovanou Brity. Poté, v roce 1967 během oficiální návštěvy Québecu řekl tehdejší francouzský prezident le Gaulle: „Vive le Québec libre!“, čímž si vysloužil kritiku od tehdejšího kanadského premiéra, že Kanada svobodná být nepotřebuje.⁴⁵

Početní převaha jiných národností ve Verneových románech je také spjata s jeho zájmem o exotiku. Verne rád porovnává „normálnost“ Francouzů s povahou ostatních národů. „Normálnost“ ale neznačí běžnost nebo nevýjimečnost, u Francouzských hrdinů je

⁴³ Marie-Hélène Huet, *Index des principaux personnages*, str. 191-199, Minard, 1973

⁴⁴ Boia, Lucian, Jules Verne, *op.cit.*, „La France est pour lui la terre de la normalité, str. 229

⁴⁵ Boia, Lucian, Jules Verne, *op.cit.*, str. 230

to často humor a určitá nonšalance, se kterou řeší problémy. Naopak velice systematictí bývají ve Verneových románech Němci, vezměme si třeba postavu profesora Lidenbrocka z *Cesty do středu Země*. Výstřední a sportovní bývají Britové, silní a akceschopní zase Američany, například Gordon ve *Dvou rocích prázdnin*.

Verneův zájem o britskou a americkou kulturu byl značný, přesto, že znal jen několik slov v angličtině. Hodně totiž četl anglicko-mluvící autory v překladu: Daniela Defoea, Waltera Scotta, Jamese Fenimorea Coopera, Edgara Allana Poea, Charlese Dickense. Od Jamese Fenimora Coopera se nechal inspirovat zejména námořním dobrodružstvím, bohatým na ztroskotání, opuštěné ostrovy, divochy a piráty, exotiku a častý konflikt mezi divochy a civilizací. Od Dickense převzal určitou ironii a schopnost karikovat: „Nikdy mě nezačal nudit James Fenimore Cooper – některé jeho romány by si zasloužily nesmrtelnost.“ Říká Verne. Na otázku, který je jeho oblíbený autor odpovídá: „Na tuto otázku je jediná odpověď. Pro mě jsou unikátní romány Charlese Dickense. Zastiňují všechny ostatní svou neuvěřitelnou silou a trefností výrazů. Četl jsem komplet Dickense nejméně desetkrát“⁴⁶

Jules Verne oceňuje ale také různé francouzské spisovatele, jako třeba Zolu, kterého obdivoval a nesnášel zároveň nebo Maupassanta či Dumase.⁴⁷ Všichni tito autoři ale psali v úplně jiném registru, než Jules Verne. Přesto, anglo-američtí autoři byli nejvýznamnější inspirací pro Julese Vernea. Jules Verne si anglo-americké spisovatele nevybral náhodou. Byli to právě Britové, kteří se výrazně zasadili o objevování světa se svými mořeplavci a Američané o různé technické experimenty. A moderní a špičková technika a geografie neodmyslitelně patří k dílům Julese Vernea. Avšak z historického hlediska, Francouzi a Britové spolu vždy soupeřili. Proto se nedá říct, že by Verne obdivoval Brity bezmezně. Byly to spíše smíšené pocity jako obdiv, podráždění či až nepřátelskost. Velký technologický a průmyslový pokrok se Británii nedal odepřít. Na druhou stranu, Francouzi vnímali situaci v Británii jako aristokratický nátlak vůči britskému lidu. Američani a Britové udržovali prvenství, co se technického pokroku týče. Ale také za jakou

⁴⁶ Robert Sherard, *Jules Verne, Entretiens*, 1894, str. 93

⁴⁷ Boia, Lucian, *Jules Verne, op.cit.*, str. 233

cenu...v manufakturních městech pracovali lidé zavření 15 hodin v otřesných podmínkách.⁴⁸

Francouzi se tradičně dělili na anglofoby a anglofily. Úplně stejně byli ale vyhrazení Britové vůči Francouzům. Stačí si přečíst Dickensův *Příběh dvou měst* z roku 1859, který se zaměřuje na kontrast mezi Londýnem a Paříží, kde Dickens nazývá Anglii jako zemi ve většině ohledů vyváženou, kdežto Francii jako zemi, která při rozvoji ztratila směr.⁴⁹

Britům se ale nedá odepřít jejich gentlemanství. Proto Phileas Fogg, protagonista Verneovy *Cesty kolem světa za 80 dní* z roku 1873, byl dokonalou syntézou člověka a stroje s vysokými morálními a intelektuálními hodnotami. Zde byl Phileas Fogg a jeho spolucestovatel Passepartout vyobrazeni jako mladí, rozumní Britové. Nebylo tomu ale však ve všech Verneových románech. S rostoucím kolonialismem Británie rostla k Británii také nevole, protože už se nejednalo jen o objevování území, ale o obsazování území. Jistou reakcí na kolonialismus byl Verneův román *Děti kapitána Granta*, kde sice Jules Verne napínavý příběh obohatil o mnoho zeměpisných, přírodovědných i národopisných poznatků o Jižní Americe, Austrálii a Tichomoří, ale Angličané se stávají lehce agresivními a arogantními.⁵⁰ To ale neplat pro Skoty, na které nahlížel Jules Verne vždy jinak a v jeho románech vystupují jako postavy pozitivní, odvážné a milé. Už díky Walteru Scottovi přirostlo Julesi Skotsko k srdci.

Jules Verne byl nepochybně „muž severu“. Důležitá města zmíněná v jeho biografii utvářejí trojúhelník: Nantes-Paris-Amiens. Svět byl ovládán severem, konkrétně spíše severo-západem. Kdežto jižanské národy nejsou v dílech Julese Vernea tak opěvovány. Vezměme si například postavu Negora z *Patnáctiletého kapitána*, zamlklého portugalského lodního kuchaře, o kterém toho nikdo moc nevěděl. A Španělé nebo Italové jsou často z pohledu Vernea bandité nevážící si přírody. Italové jsou viděni spíše jako laxní národ, jako personifikace krásy a bezstarostnosti. Co se týče Německa, tak to také

⁴⁸ Bonhomme, Jacques: „Un bon aperçu des représentations françaises de l'Angleterre, dans l'article „l'Angleterre jugée“ par str.364

⁴⁹ Dickens, Charles. „Axé précisément sur lecontraste Londres_Paris, où l'on contraste exactement le contraire de ce que croyaient les Français : une Angleterre bien équilibrée face a une société française ayant perdu la boussole“ *Histoire des deux villes*, 1859

⁵⁰ Boia, Lucian, Jules Verne, *op.cit.*, Les Belles Lettres, Paris, 2005, str. 237

bylo samozřejmě součástí severu. Nebylo anti-francouzské jako třeba Británie. Dokonce bylo Francouzi uznávané díky předákům romantismu, jako třeba Goethe, nebo díky historickým spisům. Popularita Německa opadla v roce 1870 po pruském vítězství francouzsko-pruské války, kdy byla obležena a ostřelována Paříž a Francie přišla o některá území.

Když zůstaneme na severu, ale posuneme se více na východ, dostáváme se k Rusku, které bylo považováno za zemi aristokratů, válečníků a vědců. Svou polohou odděluje Evropu od Asie. Rusko bylo vnímáno jako země rozlehlých plání, lesů, jako etnická mosaika plná nebezpečných kmenů rozestých po svých hranicích. Škrobené carské Rusko velice kontrastovalo s avantgardní Amerikou.

Ač se ve Verneových románech objevovali převážně Evropané či Američané, často se v jeh románech vystupuje alespoň jedna postava exotičtějšího původu.

7 Vznik sci-fi literatury, Verneův přínos

Přibližně dvacet let před tvorbou Julese Vernea se objevil román *Le Monde tel qu'il sera* od Émila Souvestra. Byl označen také jako průkopník žánrů anti utopického románu pro svou kritičnost vůči světu ovládanému technologiemi a kvůli kritice industrializace a buržoasie. Zavede nás až do roku 3000, kde se pod zemí prohánějí rychlovlaky a do měst plovoucích v oceánech.⁵¹

Jules Verne měl velké vize, co se týče vědy a techniky. H.G.Wells se nechal Verneovými nápady inspirovat co se týče například cestování v čase, válce světů, genetických úpravách apod. H.G.Wells psal o nutnosti přeměnit svět a s ním i lidskou populaci oproti Julesi Verneovi, který podobné záměry neprojevoval. Verneovy mašiny neměly být zkonstruovány, aby upravily podmínky života na Zemi nebo aby pomohly vytvořit jinou, lepší společnost. Spíše než život měnit se ve Verneových knihách se objevují nápady, jak z něj uniknout, jak se izolovat.

Mnoho autorů psalo o životě ve vesmíru a mimozemských civilizacích, ale Jules Verne je ve svých románech nezmiňoval. V románě *Ze Země na Měsíc* se zabývá Jules Verne astronomií, selenografií, tedy mapováním Měsíce a fází Měsíce: „Sopka! Je to činná sopka! Svět tam není úplně nečinný!“ „Ano, a zrovna při erupci!“ Přitakal Barbicane, který si pozorně prohlížel povrch Měsíce. „No ale když je tam činná sopka, tak tam také musí být kyslík! Kolem Měsíce tedy musí být atmosféra! Přemýšlel Michel Ardan. „Pravděpodobně ano. Ale není to podmínkou. Rozkladem určitých substancí se vytváří kyslík sám. Je těžké říci, zda má Měsíc svou vlastní atmosféru, či nikoliv.“⁵²

7.1 Relevance technických poznatků

Román *Ze Země na Měsíc*, je napsán žertovným tónem, až absurdním pro situaci, ve které se nacházely tři hlavní postavy. Tři přátelé (kapitán Nicholl, Impey Barbicane a Michel Ardan) se rozhodnou překonat zemskou tíži a nechají se vystřelit dělem na Měsíc. Je popisována jejich cesta od okamžiku přípravy na vystřelení, následné dojmy ze

⁵¹ L'échappée (online). Konzultováno: 30.10.2016. Dostupné z: <https://www.lechappee.org/le-monde-tel-qu'il-sera>

⁵² Verne, Jules. *Ze Země na Měsíc*. Kapitola XV

stavu beztlíže, pozorování prováděná dalekohledem a nakonec i jejich zázračné přistání na moři. Pozoruhodné je, že projektil děla byl vystřelen z místa zvaného Stone's Hill, přičemž o sto let později startoval první skutečný let na Měsíc z mysu Canaveral, vzdáleného jen 250 kilometrů od tohoto místa. Přesto se ale Jules Verne dopustil několika technických nepřesností způsobených nedostatečnými znalostmi tehdejší doby nebo také kvůli dramatické výstavbě díla. Například přetížení při startu by posádku okamžitě rozdrtilo, stejně tak přetížení při přistání do moře. Pozorování dalekohledem by také nebylo možné, ve vzduchoprázdném prostoru by nešla otevírat okna. Verne ale kladl důraz na žertovné dialogy a situační humor: Při předchozích úvahách jeden z členů posádky říká: „Ale teď mě něco napadá. Proč se nejdeme projít ven jako ten meteor? Proč nevyskočíme do kosmu okénkem? To by byla rozkoš vznášet se éterem pohodlněji nežli pták, který přece jen musí mávat křídly, aby se udržel ve vzduchu.“⁵³ To je sice hezká a romantická myšlenka, bohužel by však kosmonauti zmrzli a udusili se. Bez humoru a nadsázky by ale jistě vědecko-fantastické knihy nebyly tolik čtivé.

7.2 Z vesmíru až do středu země

Kromě cest do vesmíru Jules Verne psal i o výpravách pod povrch Země, *Cesta do středu Země*, nebo do temných mořských hlubin, *Dvacet tisíc mil pod mořem*. V posledním zmíněném díle píše Verne také o legendárním kontinentu, Atlantidě, která byla údajně zničena výbuchem podmořské sopky. O údajné existenci ostrovu se dozvídáme jen ze spisů Platona, proto se tato záhada stala inspirací pro mnohé spisovatele. V objevování Atlantidy ve Verneových *Dvaceti tisících milích pod mořem* nachází profesor Aronnax zbytky vodovodů, či chrámů. Vlivem činnosti podmořské sopky zřejmě došlo i k mutaci mořských živočichů, neboť výprava kapitána Nema zde potkala četné mořské příšery. H.G.Wells se příběhu o Atlantidě zhostil jinak – na pozůstalé obyvatele aplikoval zákony evoluce. Obyvatelé dávné Atlantidy museli přivyknout prostředí oceánu a byli tedy napůl lidmi, napůl žábami.

⁵³ Klub Julese Vernea: (Online) . Konzultováno: 3.3.2016. Dostupné z: <http://www.pdfknihy.maxzone.eu/verne.html>,

Atlantidu zmiňuje Jules Verne například i v posledním románu, *Zatopená Sahara*. Myšlenkou románu bylo přivést vodu ze Středozemního moře na poušť Saharu ve prospěch francouzských kolonií pro funkce dopravní, zavlažovací a vojenské. Rozhovor mezi inženýrem Schallerem a kapitánem Hardiganem: „Naše planeta již bezpochyby zažila spoustu podivuhodných věcí. Určitě jste slyšeli příběh o bájně Atlantidě! Dnes už to není saharské moře, které přes ní přechází, dnes je to sám Atlantský oceán! Myslíte, že už není možné obnovit to, co už tu jednou bylo? – Budoucnost, to je jako obrovská krabice s překvapením pro lidstvo, odpověděl poručík Vilette. – Ano, můj drahý poručíku, souhlasil inženýr, ale vyprazdní se? – Ale ano, svět jednou skončí, uzavřel kapitán Hardigan.“⁵⁴

7.3 Zdroje inspirace fantaskních spisovatelů

Spisovatelé fantaskní literatury 19. století čerpali inspiraci i ve spiritualismu. Například *Kniha duchů* (1857) od Allana Kardeca byla považována za skoro stejně významnou jako Darwinovo *O původu druhů* (1859) nebo Marxův *Kapitál*.⁵⁵ Psalo se například o komunikaci se zesnulými, velice diskutováno bylo téma hypnózy. Postoj Julese Vernea k fantaskní literatuře byl spíš podat racionální pohled na problematiku. V rozumovosti spočívala jeho „hra“. Možná právě i pro Verneovu didaktičnost.

Jak již bylo zmíněno, Jules Verne se nesnaží o změnu situace ve společnosti. Jeho romány byly populárně-naučné a edukativní. Vždy se jedná o příběhy určité skupiny lidí, ne o problémy globální, i když skupina jeho hrdinů cestuje po celém světě. Jeho dílo je tedy spíše satirou přítomnosti, než zkoumání budoucnosti nebo hypotetické uvažování, jak by věci mohly být.

Ve Verneově biografické knize od Olivera a Patricka Poivre d'Arvor byla Julesovi Verneovi položena otázka, zda je vědec, vizionář nebo fantasta. Jules Verne zmiňuje, že jeho doba byla bohatá na vynálezy, například železnice, zápalky, rentgen, Bellův telefon, telegrafní drát z Anglie, Edisonova elektrická lampa, kinematograf bratrů

⁵⁴ Verne, Jules. *Zatopená Sahara*, Praha. Jos. R. Vilímek 1926, str. 178

⁵⁵ Boia, Lucian, Jules Verne, *op.cit.*, Les Belles Lettres, Paris, 2005, str. 78

Lumièrů nebo Nobelův dynamit. Kromě zájmu o vynálezy Jules Verne také rád chodíval se svým bratrem na světovou výstavu v roce 1867, kde si prohlížel anglické lokomotivy, makety francouzských ponorek apod. Jeho přítel Nadar ho požádal, aby vykonával roli censorsa pro Společnost podpory národního průmyslu, kde měl na starosti leteckou dopravu. Vzpomíná zejména na první vypuštění horkovzdušného balónu na Martově poli.⁵⁶

Plán spolupráce s Verneovým vydavatelem Hetzelem byl následující: „Shrnout různé poznatky z oblasti geografie, geologie, fyziky, astronomie a podat je zajímavou formou čtenáři.“⁵⁷ Jeho hlavní snahou nebyla přijít s nějakými novými vědeckými metodami, ale jen do naučné literatury přidat určitou lidskost, pocity, postavy, kterým vdechne život, a které prožívají stejné strasti a slasti, jako my. Hetzel také říkal, že přišel čas, aby se věda dostala do literatury.

7.4 Verneovy vynálezy

Verne svou inspiraci z návštěv světových výstav dokázal proměnit v opravdu pozoruhodné vynálezy a mašiny ve svých románech. Například Albatros z díla *Robur dobyvatel*: Roburův Albatros bylo letadlo poháněné elektřinou, které vypadalo jako námořní loď. Postaveno bylo ze speciálního lehkého, ale tvrzeného lisovaného papíru, který byl tvrdší než ocel. Mělo třicet metrů dlouhou a čtyři metry širokou palubu se zábradlím. Do jeho trupu Robur umístil stroje a sklady střeliva, potravin a vody. Na palubě pak postavil tři kabiny, které sloužily jako kuchyně, spižírny, ložnice posádky a také jako strojovny. Na zádi v poslední kajutě byla kabina inženýra Robura, jídelna a zasklená kabina pro kormidelníka. Letadlo se vznášelo na principu helikoptéry, jejíž vznik v knize Verne vlastně předpověděl. Svislých vrtulových os měl Albatros celkem sedmatřicet, patnáct vpředu, patnáct po stranách a sedm vyšších uprostřed. Každá osa měla dvě protiběžné vrtule, což zajišťovalo stabilitu lodi, která by se jinak otáčela kolem své osy. Všechny vrtule poháněla elektřina z článků, jejichž konstrukce zůstávala Roburovým tajemstvím, stejně jako konstrukce akumulátorů. Maximální rychlost Albatrosu byla 200

⁵⁶ Boia, Lucian, Jules Verne, *op.cit.*, str. 78 „J’ai apprécié que mon ami Nadar me demande d’être censeur de la Société d’encouragement pour la locomotion aérienne au moyen d’appareils plus lourds que l’air, qu’il avait fondée, et j’ai adoré son lâcher de ballon au Cahmp-de-Mars..“

⁵⁷ Poivre d’Arvor, Olivier & Patrick, *Le Monde selon Jules Verne*, Éditions Menguès, 2004, Italie, str. 164

kilometrů za hodinu.⁵⁸ Albatros svou velkolepostí připomínal ptáka albatrose, z básně Albatros od Baudelairea ze sbírky Spleen a Ideál (1886).

„Aby čas na moři za plavby krátilo si,
tu mužstvo posádky si chytá v dlouhých dnech
své němé průvodce na cestách, albatrosy,
spějící za lodí po hořkých propastech.
Ti vládci blankytu, jen postaveni na zem,
hned neohrabaní a plní ostychu,
svá křídla veliká jak vesla spustí rázem
a zplihlá po bocích je vlekou potichu.“⁵⁹

Baudelaire označil albatrosy za majestátné, když roztáhli svá křídla a neměli konkurenci ve vzduchu – “le roi de l’azur“, “králové azura“ Na zemi však působili poněkud těžkopádně, stejně jako Roburovo ohromné letadlo.

8 Typičtí hrdinové Verneových románů

Můžeme konstatovat, že Verneovy postavy byly veskrze dobrotivé povahy, většinou vědci, cestovatelé, lékaři. Jisté je, že všechny spojovala dobrodružná povaha. Jména svých postav nevybíral Jules Verne náhodou. Nechal se inspirovat například geografií: John Hatteras z *Dobrodružství kapitána Hatterase* dostal jméno podle mysu Hatteras v Severní Karolině nebo mistr Antifer z díla *Neobyčejná dobrodružství mistra Antifera*, dostal jméno podle mysu Antifer v Normandii. O jeho kreativitu svědčí také jména složená z palindromů nebo anagramů – Hector Servadac z románu *Na kometě* dostal poněkud temné jméno podle francouzského *cadavre*, tedy mrtvola, nebo Michel Ardan z románu *Ze Země na Měsíc*, podle Verneova přítele, který Vernea ho požádal, aby

⁵⁸ Cite Sciences. (online) Dostupné z: http://www.citesciences.fr/archives/francais/ala_cite/expositions/jules_verne/autour/saintbris.html. Konzultováno: 12.11.2016

⁵⁹ *Albatros* v překladu Svatopluka Kadlece, (online) Konzultováno: 12.11.2016, dostupné z: <http://www.cesky-jazyk.cz/citanka/charles-baudelaire/albatros-kvety-zla.html>

vykonával roli censorsa pro Společnost podpory národního průmyslu, kde měl na starosti leteckou dopravu. Ve Verneových románech ale vystupují také postavy nesoucí jména reálných osob – například Jacques Paganel z *Děti kapitána Granta*, který vystupuje v románu jako francouzský geograf. Camille Pierre Alexis Paganel byl francouzský politik 19. století. Další z hrdinů Julese Vernea pojmenovaných podle reálné osoby byl například plukovník Everest. Plukovník Everest nese své jméno po Georgeovi Everestovi, britském zeměměřiči, geografovi a průzkumníkovi Indie, podle kterého byla později pojmenována nejvyšší hora světa.⁶⁰

Podívejme se, jak vnímal své postavy Jules Verne:

Kapitán Nemo - postava z románu *Dvacet tisíc mil pod mořem*, v níž je konstruktérem, kapitánem a vlastníkem supermoderní ponorky Nautilus, s níž brázdí oceány a s jejíž pomocí se jako první člověk dostal na Jižní pól. Mimo to ještě nakrátko vystupuje v románu *Tajuplný ostrov*, kde jej autor nechal zemřít. Verne ho popisuje jako indického prince, za každou cenu elegantního, který bojuje za nezávislost své země v ponorce Nautilus. „Cítím se jako rebel, stejně jako byl on. Moře nepatří despotům. Na jeho povrchu se stále bojuje a vládne nespravedlnost, ale už třicet stop pod jeho povrchem moc despotů končí a nastává nezávislost. Tady nemám žádného pána, tady jsem svobodný!“⁶¹ Jules Verne pokračuje o své postavě kapitána Nema: „Líbí se mi, jak cestuje do minulosti, objevuje zmizelé světy, Atlantidu, pluje skrz naskrz vzpomínkami lidí. V této melancholii pak umírá, bylo to tak správné.“ (*Le monde selon Jules Verne*, 132)

Phileas Fogg – Phileas Fogg je Brit a velký pragmatik vážné povahy. Dokáže využít jakéhokoli dopravního prostředku: vlaku, lodi, slona i sáněk. Vystupuje jako přísný detektiv, inspektor, ale umí také ukázat svou lidskost. Například při záchraně Indky Aoudy před upálením nebo svého společníka Passepartouta z vězení.

⁶⁰ Klub Julese Vernea. (online) Konzultováno: 12.11.2016. Dostupné z: Klub Julese Verne (online) Konzultováno: 12.11.2016. Dostupné z: <http://kjb.wz.cz/verne.htm>

⁶¹ Verne, Jules. *op.cit.* str. 132

Robur Dobyvateľ – Robur, to je těžký kalibr! Můj americký inženýr a konstruktér Albatrosu propůjčil svou touhu po anarchii kapitánu Nemovi. Na rozdíl od Nema, Robur se choval nelidsky, byl příliš marnivý a dychtil po moci.

Michail Strogoff – postava z románu *Carův kurýr*, jehož děj se odehrává v carském Rusku za fiktivního povstání Tatarů proti v knize nejmenovanému ruskému carovi. Úkol poslat velkoknížeti v Irkutsku, který je zároveň carovým bratrem, zprávu, že ho chce zavraždit zrádce Ivan Ogarev. je svěřen kapitánovi carských kurýrů Michailu Strogovovi, udatnému muži, který nezapomněl na své prosté kořeny a který miluje svou vlast. Michailova poslání využívá Verne k detailnímu popisu Ruska, neboť Strogov cestuje vlakem, lodí, povozem a nakonec pěšky. Na své cestě se setká s dívkou Nad'ou, která rovněž putuje do Irkutsku, neboť tam žije ve vyhnanství její otec.⁶² „Je to můj jediný bojovník. Loajální bojovník a patriot, který ve čtrnácti letech zabije medvěda, jen při snaze zachránit svou vlast.“ (*Le Monde selon Jules Verne*, 136).

Dalo by se říci, že postavy Julese Vernea jsou veskrze pozitivní a dobrosrdečné. Jules Verne nám ale dává prostor alespoň na chvíli sympatizovat s druhou stranou a dobrat se k morálnímu poselství postupně sami.

9 Vliv Julese Vernea a jak byl vnímán ostatními

Julien Gracq Byl francouzský spisovatel, jenž navazoval na poetiku surrealismu. Náměty pro své texty se složitou symbolikou čerpal ze středověkých legend a raného německého romantismu; jeho romány-mýty jsou plné tajemné atmosféry, ve které se dlouhé popisy stávají projekcí vnitřního světa postav, jejich temných vášní a tajných snů. Z jeho díla má největší význam románová tvorba, ale psal i dramata, básně v próze a posledních 30 let svého života pouze eseje. Julien Gracq se narodil roku 1910 v St Florent-le-Vieil mezi Nantes a Angers a jako Jules Verne si zamiloval řeku Loiru.⁶³

⁶² Klub Julese Verne (online) Konzultováno: 12.11.2016. Dostupné z: <http://kjb.wz.cz/verne.htm>

⁶³ José Corti, Julien Gracq; Konzultováno 20.11.2016. Dostupné :<http://www.jose-corti.fr/auteursfrancais/gracq.html>.

Roku 1967 vydává Julien Gracq *Les Lettrines*, kde píše o svém literárním stylu: „Fragmentární literatura, složen z aforismů epigramů apod. je spojením volným, je mozaikou poznámek z přednášek, reflexí a vzpomínek.“⁶⁴ Píše také o Bretani a autorech, kteří ho ovlivnili, jako François René de Chateaubriand nebo právě Jules Verne.

Není překvapivé, že Jules Verne je zmiňován mezi jmény významných spisovatelů, například i vedle Gracquova oblíbence Edgara Alana Poea. Postavy Julese Vernea jsou až mytické a přesto prosté, které mají symbolickou hodnotu. Jsou to postavy odhodlané zúčastnit se různých nebezpečných dobrodružství, a to i ve světě podzemském či podmořském.⁶⁵

Émile Zola, 1866: „Pan Jules Verne je fantasta mezi spisovateli vědecké literatury. Jeho přemýšlení je založeno na bázi matematických dedukcí a v jeho tvorbě jsou zakomponována fakta nebo vědecké teorie, které využívá ke konstrukci svých pozoruhodných mašin.“⁶⁶

Revue de Bretagne et de Vendée, Lucien Dubois, 1875: „Verneova díla jsou částečně vědecká, částečně romantická, která, díky své ambivalentnosti dokonale působí na soudobou rozervanost francouzské duše. Dokonce bych řekl, že přislazují pilulku s vědou, aby se snáze polykala.“

O Julesovi Vernovi se zmiňovaly i tři následující časopisy:

Journal d'Amiens, 1875: „Pan Jules Verne je jeden z nejšťastnějších mužů naší doby. Ví, jak spojit dvě věci, které jdou často špatně dohromady: talent a úspěch.“

⁶⁴ Gracq, Julien: *Les Lettrines*, „Littérature en fragment, aphoristique, c' est "un ensemble très libre, une mosaïque de notes de lecture, de réflexions, de souvenirs“. Konzultováno: 20.11.2016. Dostupné z : http://www.persee.fr/doc/abpo_0003-391x_1967_num_74_3_2422

⁶⁵ *Les Lettrines*, Julien Gracq. „Nous ne sommes pas surpris que Jules Verne, par deux fois, voisine avec ces grands noms. Il est, en effet, sur un tout autre plan qu'Edgar Poe (l'une des admirations les plus anciennes de Gracq) le narrateur du voyage insolite. Ses personnages, simples, ont valeur de symboles ; les voyages tentent figurent des quêtes ; enfin, le monde souterrain ou sous- marin.“ Konzultováno: 20.11.2016. Dostupné z : http://www.persee.fr/doc/abpo_0003-391x_1967_num_74_3_2422

⁶⁶ Aziza, Claude. *Le Tour de Jules Verne en 80 mots*. Le Pré aux Clercs, 2005, str. 109

Silhouettes Parisiennes, 1883: „Jules Verne se s kuráží Titánů pouští do nitra Země, oceánů a ukazuje nám jej takové, jaké je. Se stejnou vervou se také pouští do rozboru hvězdné oblohy a astrologie.

L'Automobile-Cyclisme, 1904: „Nevybavuji si jediné jméno tak populární když jsem byl školák. Každý z nás byl uchvácen tenkrát *Podivuhodnými cestami* a stále je, ať je to malý kluk či již dospělý muž. Verneovo dílo se prostě zdá být nehynoucím!

Guillaume Apollinaire: „Jules Verne má pozoruhodný styl. Nic, než substantiva!“

Michel Butor: „Celý svět četl Julese Vernea a získal tu mocnou sílu - umět snít!“

George Sand píšící Hetzelovi: „Mám spoustu Verneových knih a zbožňuji je, ale ráda bych jich měla ještě víc, abych je mohla darovat svým dětem.“⁶⁷

10 Reflexe tvorby Julese Vernea v českém prostředí

10.1 Karel Zeman

10.1.1 Jules Verne ve filmech Karla Zemana

Slavný francouzský spisovatel Jules Verne, francouzský filmař a herec Georges Méliès a český režisér a výtvarník Karel Zeman jsou často a právem spojováni. Každý

⁶⁷ Aziza, Claude. *op.cit.*, str. 58

z těchto mužů žil v jiné době, ale všichni tři stejnou měrou toužili svým uměleckým dílem obohatit lidstvo o důležitou myšlenku. Jejich originalita spočívala v tom, že se jim podařilo spojit technický pokrok s romantikou, fantazií a krásou poezie. Je tedy logické, že na sebe postupně navazovali, a jejich díla proto nelze od sebe oddělit. Nejprve to byl Jules Verne v 19. Století. Verne svými fantastickými romány inspiroval mnoho generací umělců, vědců, později i filmařů. Nebylo však jednoduché Verneovu fantazii a romantiku adaptovat do filmu. Většina filmových adaptací Verneových románů byla velmi vzdálena jeho fantasiím a romantice (např. *20 000 mil pod mořem* od Walta Disneyho (1954) nebo *Cesta kolem světa za 80 dní* Michaela Todda z roku 1956).⁶⁸

Do filmové historie se však zapsali pouze dva filmaři, kteří se adaptacemi Verneových románů proslavili. Nejdříve to byl Georges Méliès, který již v roce 1902 natočil krátký výtvarný a trikový film podle románu Julese Vernea *Let na Měsíc*, a podruhé se tak stalo, když na světové výstavě v Bruselu EXPO 1958 představil Karel Zeman světové veřejnosti svůj film *Vynález zkázy*. Všichni byli jeho filmovou adaptací ohromeni, jakou technikou a výtvarnou stylizací dokázal okouzlit diváky, stejně jako čtenáře okouzlovaly samotné Verneovy romány. Karlu Zemanovi byla proto všemi hlasy porotců udělena první cena. *Vynález zkázy* se tak zařadil mezi nejúspěšnější filmy světa. *Vynálezem zkázy* se tak navrátil k fantastice mélièsovské, k jejímu humanistickému duchu, a obnovil tím základní hodnoty výtvarného filmu: jeho poetiku a grotesknost.

Karel Zeman o Julesi Verneovi: „Miloval jsem Vernea a jako kluk jsem byl vášnivým čtenářem jeho dobrodružných knih, bohatě ilustrovaných. Ve svých představách jsem si vytvořil obraz moře a pobřeží na základě ilustrací verneovek –byly to rytiny plné romantiky – postupem let jsem došel k přesvědčení, že kouzlo Verneových románů tkví v tom, co bych mohl nazvat jeho specifickým světem romanticko-fantastické dobrodružnosti, světem bezprostředně spjatého i se zcela určitými výtvarnými představami.“⁶⁹

⁶⁸ Spálená, Ludmila. Karel Zeman a jeho kouzelný svět. Brno, 2015, str. 66

⁶⁹ Karel Zeman – rozhovor. Spálená, Ludmila. *Karel Zeman a jeho kouzelný svět*. Brno, 2015, str. 82

10.1.2 Filmy Karla Zemana

Karel Zeman natočil tři filmy na námět Verneových románů: *Vynález zkázy* (1958), *Ukradená vzducholod'* (1966) a *Na kometě* (1970). *Vynález zkázy* se stal stěžejným dílem Zemanovy produkce. Jeho základem byl literární scénář, na kterém Jules Verne pracoval se spisovatelem a básníkem Františkem Hrubínem. Námět byl napsán na motivy svazku *Face au drapeau*, méně známého románu Julese Vernea. Román má jednoduchý příběh, ale již ve svém původním pojetí nese ideu spojení národů a zemí všech kontinentů proti hrozbě války. „Pracoval jsem na *Vynálezu zkázy* tak trochu mélièsovským způsobem, statickou kamerou, musel jsem často střídat záběry, protože v tomto druhu filmu záleží na tom, aby všechno bylo ostré, prostě aby grafická stylizace byla důsledně dodržována. Ano, tato nová oblast výtvarného filmu přináší mnoho problémů, ale zároveň odkrývá takové možnosti, že je dnes ještě nemůžeme odhadnout.“⁷⁰

Karel Zeman měl velice osobitý styl. Dokázal si pohrát s propojením reálného a fantastického obrazu, kde vyobrazoval jak reálné herce a skutečnou krajinu, tak animace a malované kulisy. To vše vytvořilo jeden výtvarný styl, který přitom zachovával specifický ráz Verneova světa.

Karel Zeman, jakožto oživovatel Verneova umění, se stal populárním i ve Francii. V roce 1959 obdržel cenu francouzských filmových kritiků Prix Jean-Georges Auriol a Křišťálovou hvězdu čili Velkou mezinárodní cenu Francouzské filmové akademie. Francouzská ocenění a popularita jeho filmu ve Francii znamenala pro Karla Zemana velmi mnoho. V té době bylo velkou odvahou zfilmovat námět knihy tolik Francouzi milovaného a ve světě populárního autora Julese Vernea a přitom námět volně podle své představy stylizovat. Dokonce byl po vydání *Vynálezu zkázy* nazýván geniálním pokračovatelem již zmíněného francouzského filmaře George Mélièse a samotný *Vynález zkázy* se pro Francii stal nejlepším filmovým zpracováním Verneových románů.

I když se Karlu Zemanovi dostalo mezinárodního uznání, vždy narážel na problémy s technikou a se sebou samotným. Ve světě šla technologie rychle dopředu a jeho technika

⁷⁰ ibidem, str. 84

a filmový materiál, který měl ve studiu dostupný, nemohl více konkurovat již lépe vybaveným západním produkcím. Filmem *Na kometě* uzavřel Karel Zeman kapitolu tvorby podle Verneových románů. Jeho nová tvorba se poté ubírala směrem nového filmového žánru a to filmové komedie, moderní grotesky, jako například Zemanův film *Baron Prášil*, kde širší herecké obsazení umožnilo Karlu Zemanovi bohatší epické vyprávění.

10.1.3 Spletitá cesta Karla Zemana do „Hexagonu“

Karel Zeman, český filmový režisér, výtvarník, loutkář, animátor a reklamní grafik, se narodil roku 1910 a zemřel roku 1989. Francie ho opravdu velice inspirovala a nasměrovala pro Karla Zemana novým směrem. V 18 letech se Karel Zeman dostal do Francie. Zpočátku měl různá zaměstnání v regionu Aix-en-Provence. Za vydělané peníze si koupil kameru a kolo, na němž projel celou jižní Francii – Riviéru, Monaco, Monte Carlo, Nice, Cannes, ale nakonec se usídlil v Marseille, kde dostal dobře placené místo v reklamě, což mu umožnilo soukromě studovat grafiku. Místo v reklamě prý získal jen díky tomu, že dostal odvalu boxovat v profesionálním zápase za jednoho francouzského kamaráda, který před zápasem onemocněl. Tenkrát ten zápas prý prohrál, ale získal tím skvělé místo v reklamním ateliéru. „...neměli jsme žádné zkušenosti, od promítačů z kina jsme si vypůjčili po skončení představení filmy s kocourem Felixem a jiné kreslené grotesky. Poté, s lupou na oku před elektrickou žárovkou stolní lampy, snažili jsme se vniknout do tajemství oživení kresby. Někdy jsme u toho vydrželi celou noc.“⁷¹

10.2 “Podivuhodné“ inscenace Národního divadla

Kromě Muzea Karla Zemana je ale také možné v současné době navštívit inscenaci *Podivuhodné Cesty Julese Vernea* v Nové scéně Národního divadla, která měla premiéru v únoru 2015 a pokračuje i do roku 2017. Spojení principů Laterny magiky se světem Julese Vernea není náhodné. Laterna magika byla světovým průkopníkem multimediálního

⁷¹ Karel Zeman – rozhovor. Spálená, Ludmila. *Karel Zeman a jeho kouzelný svět*. Brno, 2015, str. 87

divadla a vždy rozvíjela nejnovější technologie ve službách divadla. Jules Verne byl rovněž futuristou každým coulem, jeho předpovědi technických vynálezů byly často obdivuhodně přesné a jeho dílo předznamenalo vývoj dnes tak oblíbené vědeckofantastické literatury.⁷² Projekt, který pro Laternu magiku připravil dramatik a režisér David Drábek, má svůj inspirační zdroj ve slavných románech Julese Verna, především pak v Tajuplném ostrově. Připomínáme v něm vědecké objevy 19. století a tehdejší zeměpisné, geologické, fyzikální a astronomické poznatky. Děj inscenace je však situován do prvních desetiletí 20. století, do éry pionýrů filmového průmyslu.⁷³

⁷² Drábek, David. *Podivuhodné cesty Julese Vernea.*. Národní divadlo – Laterna Magika. 2015.

⁷³ Národní divadlo/představení. Konzultováno: 5.12. 2016. Dostupné z: <http://www.narodni-divadlo.cz/cs/predstaveni/8124>

11 Závěr

Nejen Karel Zeman, ale všichni čtenáři si Verneovu tvorbu oblíbili právě díky spojení dobrodružství s určitou romantikou v jeho dílech. Romantiku ve smyslu plnění dětských snů při objevování krásy divoké přírody. Jak již bylo na předchozích kapitolách popsáno, Jules Verne nebyl ve své době uznávaným velikánem soudobé literatury, jako například Victor Hugo. V očích literárních kritiků 19. století byl ale spíše průkopníkem jakýchsi paražánrů, tedy dětské literatury a zpopularizované, zjednodušené dnešní science-fiction. Přesto, že byl Jules Verne zpočátku považován za spisovatele paražánrů, stal se legendou. Jules Verne se inspiroval spisovateli jako Cooper, Poe, Dickens či Dumas, přesto je Verneův rukopis unikátní. Dalo by se říct, že se jedná o edukativní romány s často až trochu šílenými hlavními hrdiny, obvykle vědci. Vše je ale podáno s určitou dávkou ironie. Přes všechny pozoruhodné vynálezy a futuristické mašiny se Verne snažil udržet své romány v realistické rovině. Často čerpal náměty v historii až prehistorii, jako například *Cesta do středu země* z roku 1864, kde se dozvídáme o moři hluboko pod povrchem země a prehistorických živočiších. Tento román se stal velice inspirativním pro Arthura Conana Doylea, který roku 1912 vydal knihu *Ztracený svět* také pojednávající o tajích podzemního života. Stále se ale jednalo o živočichy, kteří s velkou pravděpodobností kdysi existovali. Mimosemské civilizace či válka světů byly parketou H.G. Wellse (1886-1946). Wells však čerpal inspiraci spíše Swiftových románech, co se týče různých světů a podivných živočichů. Ale pro Swifta byla důležitá hlavně satira společnosti, nezaobíral se vědeckými argumenty.

Jules Verne ve svých knihách nijak výrazně neprojevoval ideologické či politické názory. Avšak dokázal různé aktuální otázky vidět z různých úhlů. Například otázku kolonialismu, kterou v některých románech a situacích viděl spíše negativně, někdy ale zase našel důvod pro jeho obhajobu.⁷⁴ Jules Verne si snažil hlavně ale držet svou svobodu a nezávislost, kterou například projektoval do svého hrdiny Kapitána Nema, jehož poslední slovo byla právě *nezávislost!* Nedá se samozřejmě hovořit o absolutní nezávislosti. Jules Verne byl závislý na prostředí, ve kterém „jules“. Co se Verneova

⁷⁴ Boia, Lucian, *op.cit.* str. 294

vyznání týče, byl katolík, ale přestal chodit do kostela. Dalo by se říci, že byl skoro bezvěrec.

Jeho vydavatel, Pierre-Jules Hetzel, byl dost náročný a nenechal Verneovi úplně volnou ruku. Jak již bylo v této práci zmíněno, Pierre-Jules Hetzel mimo jiné vydal pohádky Charlese Perraulta, ilustrované Gustavem Doré. Vydával také díla Charlese Baudelaira nebo Émila Zoly. Jeho hlavní ideou bylo vydat cyklus románů, který by "shrnul všechny znalosti zeměpisné, geologické, fyzikální, astronomické, tak jak je shromáždila moderní věda, čímž by se zpracovaly barvitým a poutavým způsobem dějiny světa". Tento jeho plán se mu podařilo uskutečnit po seznámení s Julesem Vernem, který pro něho vytvořil více než šedesátisvazkový cyklus dobrodružných a vědeckofantastických románů, pro něž Hetzel vymyslel souhrnný název *Podivuhodné cesty (Les Voyages extraordinaires)*.⁷⁵

V této práci již bylo dokázáno, že nezávislost byla pro Verneovy hrdiny důležitá. Třebaže to byl zpočátku pro jeho hrdiny nelehký úkol, nakonec díky nevšedním dobrodružstvím ke své nezávislosti dospěli. Důležitým Verneovým konceptem, který jen podtrhává jeho nezávislost, je *únik*. Jules Verne ve svých románech nabízí svým hrdinům různé způsoby, jak uniknout z běžného světa. Ne snad proto, že by byl samotářský. Dokázal velice ocenit pravé přátelství a přál si žít v kruhu blízkých. Jako příklad z jeho života si můžeme uvést Verneův odchod z Paříže, když byl na vrcholu slávy. Přál si izolovat se od toho shonu, a proto odjel do Amiens, kde měl část své rodiny. Jeho zálibou a zároveň únikovým místem byla jeho pracovna a jachta.

„Dávám na srozuměnou, že od teď žiji v ústraní ode všeho a všech literárních směrů a již nikdy nepojedu do Paříže. Od tohoto světa již se plně distancuji.“⁷⁶ To byla slova Julese Vernea z roku 1896. Zdají se být trochu přehnaná, nicméně se zakládala na pravdě a podtrhávala dobrodružnou povahu Vernea-trosečníka, který na sklonku životu

⁷⁵ Aziza, Claude, *op.cit.*, str. 88

⁷⁶ Boia, Lucian, *op.cit.*, „Je vis dans la retraite absolue, en dehors de tout le mouvement littéraire. Je vais plus à Paris et je ne suis au courant de rien. Considérez-moi comme n'étant plus de ce monde, et vous serez dans le vrai.“

chtěl trávit klidné chvíle v Amiens se svou ženou, pracovnou a jachtou. Jules Verne dokázal respektovat svobodu druhých, ale očekával od ostatních to samé.

Oblast dobrodružné literatury náleží do čtenářského spektra té věkové skupiny dětských čtenářů, které skončil čas četby pohádek a povídek. Je ale nutno konstatovat, že někteří čtenáři zůstávají dobrodružné literatuře věrni i v dospělosti. V souvislosti s dobrodružným žánrem je třeba si také uvědomit, že velkou roli pro rozvinutí představivosti čtenáře hrají ilustrace. S rozmachem nových vizuálních médií dochází také ke vzniku nových ilustračních doprovodů a zejména tedy ke vzniku filmu. Oblíbení autoři dobrodružné literatury pro české čtenáře byli zejména Jules Verne nebo Karel Maye. Populární byly zejména příběhy z problematiky střetávání Indiánů s bílými kolonisty, kde měli čeští čtenáři možnost volit Cooperovu tvorbu. Přesto ale po několik generací preferovali Verneovu nebo Mayovu tvorbu: „svým dějovým napětím umožňuje dětskému čtenáři sebeprojekci do významové struktury textu, a to i sebeprojekci emocionálně spjatou především s postavou úspěšného hrdiny a s takovým dějovým prostředím, které dítě ze své vlastní zkušenosti nezná a které na ně působí exoticky.“⁷⁷ Dalo by se říci, že velkou roli může hrát i citový prožitek realizovaný v pomoci bližním a je to jen důkazem, že díla Julese Vernea nebo například Karla Maye mají výchovný rozměr. Tíhnutí k oběma výše zmíněným autorům souvisí také s nástupem tvrdosti a krutosti na celém světě. Tato skutečnost se nevyhnula ani Československu. Není tedy náhodou, že se čtenáři a diváci uchylují k dílům, v nichž vítězí mravní převaha, kde je hrdina manipulován pouze svým mravním zákonem proti oficiálním zákonům a také k příběhům mapujícím mezilidské vztahy, kde smysl života spočívá v pomoci druhým.⁷⁸

Tato bakalářská práce si kladla za cíl zejména podtrhnout a dokázat nadčasovou Verneových děl. Svědectvím zájmu o nadčasové hodnoty děl obou autorů je jistě i zájem o filmové adaptace. Karel Zeman, kterému byla v této práci věnována jedna kapitola, se stal nedílnou součástí světové historie filmu. Jeho život a jeho filmy jsou známy na celém světě a představují půl století jeho umělecké práce v České republice. V Praze se též podařilo vybudovat Muzeum Karla Zemana a díky současné digitální technologii také uchovat jeho

⁷⁷ Iliev, Jiří. *Mravní zákon v ilustracích dobrodružné literatury*. Masarykova univerzita v Brně. 1992., str. 2

⁷⁸ *ibidem*, str. 6

nejúspěšnější dílo z roku 1958: film *Vynález zkázy*.⁷⁹ Muzeum je v centru Prahy a uvnitř je vizuální prohlídka z jeho života, jeho filmů, scénářů, kreseb, návrhů a loutek. Výstava je současně spojena s promítáním jeho filmů.

Science-fiction, jak ji nazýváme dnes, byla považována za jakýsi para žánr v 19. století. Ale definice termínu „fantastický“, užívaného s literární tvorbou, má zajímavou historii. Ve Francii se adjektivum „fantastický“ objevilo v této souvislosti poprvé v debatě z třicátých let 19. století. Použil jej ve svém článku J.-J. Ampere a tím jej uvedl do běžného úzu. Prý bylo slovo „fantastique“ vynalezeno v 19. století ve Francii, protože přesně vyjadřovalo úžas a ohromení nad některými Hoffmannovými díly. Pro Hoffmannovu tvorbu je typický hrůzostrašný děj a využívání satiry, také politické. Toto spojení z něj dělá jednoho z průkopníků fantasy literatury. Tímto literárním pojetím ovlivnil řadu významných spisovatelů jako byli Edgar Allan Poe, Charles Baudelaire nebo Franz Kafka. Použití výrazu „fantastique“ pro označení Hoffmannových povídek mělo vyjádřit také radikální rozdíl mezi dílem, jež napodobuje skutečnost a dílem, které zákony rozumu neuznává a dává před nimi přednost obrazotvornosti.⁸⁰ Slovo fantastický dnes definuje český slovník literární teorie jako synonymum smyšlenky. Jiří Šrámek píše také o další dimenzi fantastické literatury a tj. dimenze erotická, jak ji vnímal A Zondergeld: „fantastická literatura, působící ve své první fázi subverzivně proti osvícenství, navazuje na erotickou literaturu a že tato funkce ji zůstává i ve 20. století, a to i navzdory objevu psychoanalýzy.“ (Šrámek, 9) Podle Šrámků se téma sexuality už svou podstatou řadí k intimním tématům, a fantastická literatura se vyznačuje vysokou mírou „intimity“. To však nutně neznamená, že přitom vyjadřuje právě skryté touhy. Především tu jde o obraz hrdiny, stojícího osamoceně proti neznámu. V okamžiku setkání s fantastickým pociťuje velmi intenzivně jedinečnost vzniklé situace, vyděluje se z uznávaného řádu věcí, odlišuje se od okolí, je vytržen z každodenní rutiny. Fantastický prožitek však zpravidla nemívá extatické dimenze, Mnohem častěji je spojen s pocity nejistoty až děsu. (Šrámek, 9). Můžeme tedy vidět, že fantastická literatura má docela blízko k romantismu. Příkladem je například Guy de Maupassant, který tedy kromě snahy jeho hrdinů vyčlenit se ze

⁷⁹ Spálená, Ludmila. *op.cit.*, str. 84

⁸⁰ Šrámek, Jiří. *Morfologie fantastické povídky*. Brno, 1993, str.5

společnosti, stejně jako tomu je často u fantaskních příběhů, používá ve svých románech parapsychologické jevy, magnetismus, hypnózu a podobně. (Šrámek, 11)

12 Résumé

Jules Verne a vécu entre les années 1828 et 1905 mais il n'est devenu célèbre qu'à la fin de 19e siècle. Il n'est pas facile de classer son œuvre car, dans une certaine mesure, il était progressiste et révolutionnaire mais aussi auteur s'inscrivant dans la tradition littéraire. Dans les romans de Jules Verne, nous pouvons trouver des histoires réalistes mais aussi des histoires complètement imaginées, voire irréelles. Il s'agit assez souvent des inventions technologiques révolutionnaires, pourtant tout doit être compris comme une sorte d'hyperbole car bien évidemment, la technologie du 19e siècle n'était pas aussi avancée comme aujourd'hui. Néanmoins, les inventions dans les romans de Jules Verne, même n'étant que spéculatives, pas construites, étaient assez proches de la réalité et prévoyaient en quelque sorte les inventions futures. Pour soutenir cet argument, nous pouvons citer montrer un exemple de son roman *De la Terre à la Lune*, où Jules Verne propose de fabriquer un projectile creux dans lequel ses héros peuvent arriver jusqu'à la Lune. Il est intéressant que ce projectile vernien a pris son départ à Floride cent ans avant la mission d'Apollo. Pour son caractère « futuriste », l'œuvre de Jules Verne a été considérée comme au para-genre par les autres auteurs et critiques littéraires de 19e siècle.

Dans notre travail, nous proposons une sorte de synthèse des motivations de Jules Verne, de ses inspirations et de ses inventions. La naissance des genres scientifiques pendant le 19e siècle était logique vue la révolution technologique et l'industrialisation massive. Jules Verne a participé aux Expositions nationales où il admirait les modèles de locomotives ou des sous-marins. Il était fasciné par toutes ses inventions arrivées au 19e siècle, comme par exemple le téléphone de Graham Bell, la lampe électrique d'Edison, le cinématographe de frères Lumières ou la dynamite de Nobel. Dans notre travail, nous allons découvrir que Jules Verne a coopéré avec son éditeur Jules Hetzel avec lequel il voulait rassembler toutes les connaissances des domaines géographique, géologique, technologique, astronomique etc. et les transmettre au lecteur sous forme de lecture captivante.

Dans notre travail, nous portons également notre attention sur le thème de la moralité dans les œuvres de Jules Verne. Nous pouvons même parler de la plupart des romans de Jules Verne comme des romans d'apprentissage, par exemple *Deux ans de*

vacances. Dans ce roman, un groupe de garçons a été naufragé et devait rester sur une île déserte pendant deux ans. Avec le temps, les garçons ont appris à coopérer et ils ont découvert la force du groupe. Bien qu'il ne s'agisse pas de nouvelles technologies extraordinaires, dans ce roman Jules Verne décrit précisément certaines lois de la nature et de la physique. Les garçons apprennent à manipuler et à se servir de beaucoup d'objets qu'ils trouvent, trouvent quelque herbes ils peuvent manger etc. Donc il s'agit d'un roman d'apprentissage même si l'histoire ne se déroule pas dans un environnement quotidien et ordinaire mais sur une île déserte. Le sujet de l'évasion est assez typique pour Jules Verne. Nous pouvons le voir en lisant les chapitres consacrés à la vie et à la jeunesse de Jules Verne dans notre travail. Comme il s'agit d'un travail synthétique, nous commençons par l'enfance de Jules Verne qui s'est déroulé à Nantes, grand port au bord du fleuve, La Loire. Nous portons attention sur l'histoire de cette ville, qui était tristement célèbre pour la traite négrière, et aussi comment Jules Verne la percevait. Le jeune Jules était fasciné par les grands chantiers navals et par les bateaux sur la Loire et cela lui a servi de grande source d'inspiration. Quand il se rappelle de son enfance dans son récit autobiographique, Souvenirs d'enfance et de jeunesse, il s'exclame : „Naviguer! Quel rêve!“

En ce qui concerne les idées moralistes de Jules Verne, nous les discutons de plus près dans le chapitre Le bon sauvage car assez souvent, les personnages de Jules Verne sont des européens où des américains accompagnés par des sauvages. La notion du « bon sauvage » qui était propre à Jules Verne, montre la bonté immanente des gens, non pas leur manque de civilisation. Dans ces romans Jules Verne nous propose l'idée, que les gens sont à priori bons contrairement aux certains écrivains qui disent le contraire. C'est aussi la raison pour laquelle on peut dire que Jules Verne était un moraliste – pour ses tendances à aider les autres et les respecter. Pour soutenir ces arguments, nous mentionnons les appréciations de l'œuvre de Jules Verne faites par les autres grands écrivains ou critiques de son époque.

Jules Verne n'était pas populaire seulement dans son époque. Il était même plus lu et connu au 20e siècle et il l'est jusqu'à aujourd'hui. Son œuvre est atemporelle, en témoignent les auteurs qui en ont été inspirés et dont nous citons quelques exemples. Et il ne s'agit pas uniquement de la littérature. Un de nos derniers chapitres parle de Karel

Zeman, le réalisateur et l'animateur tchèque qui est célèbre pour ses films de science-fiction réalisés d'après les motifs de Jules Verne. C'est aussi grâce à Karel Zeman que Jules Verne est aussi populaire en République tchèque.

13 Seznam použitých informačních zdrojů

Primární zdroje

KNIHY

- BALCOU, Jean, LE GALLO, Yves. *Histoire Littéraire et Culturelle de la Bretagne*. Paris-Genève: Centre de recherche bretonne et celtique. 1987
- Gustave Lanson, *Histoire littéraire de la littérature française*, Hachette, Paris, 1895, p.1053
- Boia, Lucian, *Jules Verne, Les Paradoxes d'un mythe*, Les Belles Lettres, Paris, 2005
- Noël Martin, Charles : *La vie et l'oeuvre de Jules Verne*, Michel de 'Ormeraie, 1978
- Cayeux, Hélène, *Nantes*. Éditions Ouest-France, Rennes, 1998
- Poivre d'Arvor, Olivier & Patrick, *Le Monde selon Jules Verne*, Éditions Mengrès, 2004, Italie,
- Spálená, Ludmila. *Karel Zeman a jeho kouzelný svět*. Brno, 2015

Sekundární zdroje

KNIHY

- Raimond, Michel, *Le Roman depuis la Révolution*. Armand Colin, Paris 1967
- Georges Bastard: *Jules Verne, auteur des Voyages extraordinaires*, E. Dentu, 1883, Aziza, Claude. *Le Tour de Jules Verne en 80 mots*. Le Pré aux Clercs, 2005
- zápisky z hodiny Littérature de Jeunesse na Université de Nantes
- Marie-Hélène Huet, *Index des principaux personnages*, str. 191-199, Minard, 1973
- Robert Sherard, *Jules Verne, Entretiens*, 1894
- Un bon aperçu des représentations françaises de l'Angleterre, dans l'article „l'Angleterre jugée par Jacques Bonhomme
- Dickens, Charles. *Histoire des deux villes*
- Verne, Jules. *Zatopená Sahara*, Praha. Jos. R. Vilímek 1926
- Iliev, Jiří. *Mravní zákon v ilustracích dobrodružné literatury*. Masarykova univerzita v Brně. 1992.
- Drábek, David. *Podivuhodné cesty Julese Vernea*. Národní divadlo – Laterna Magika. 2015.
- Šrámek, Jiří. *Morfologie fantastické povídky*. Brno, 1993
- Verne, Jules, *Pět neděl v balóně*, Státní nakladatelství dětské knihy. Praha, 1957
- Verne, Jules, *Dva roky prázdnin*, Státní nakladatelství dětské knihy. Praha, 1957

- Verne, Jules, *Ze Země na Měsíc*, Státní nakladatelství dětské knihy. Praha, 1957

Online zdroje

- Gallica, *Souvenirs Souvenirs d'enfance et de jeunesse*, Jules Verne, Str. 2. Konzultováno 10.10.2016. Dostupné z: http://dacjosvale.free.fr/biblio/verne_souvenirs_enfance_jeunesse.pdf
- *Histoire de Nantes*. Konzultováno 21.10. 2016. Dostupné z: <http://www.nantes.fr/home/a-nantes-et-pas-ailleurs/decouvrir-nantes/nantes-dhier-a-aujourd'hui/histoire-de-nantes.html>
- *Noble savage* [online]. *Encyclopædia Britannica*, [cit. 2011-10-08], dostupné z: <https://www.britannica.com/art/noble-savage>
- McGregor, Craig (January 30, 1972). "Nice Boy From the Bronx?". The New York Times. Konzultováno: 23.10.2016, dostupné z www.nytimes.com/archive
- Roger Bozzetto, « *Deux ans de vacances, robinsonnade et utopie* », *Méaphore*, 1995. Konzultováno: 23.10.2016. Dostupné online: http://www.quaranteeux.org/archives/bozzetto/Jules_Verne_Deux_ans_de_vacances_robinsonnade_et_utopie/
- *Jules Verne's Scotland: In Fact and Fiction*.(online). Konzultováno: 24.10.2016.Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=OlnYBAAQBAJ&pg=PT14&lpg=PT14&dq=james+fenimore+cooper+and+verne&source=bl&ots=Jqqys4OKMw&sig=My2Vo-LGIA0oQRLG5Zc3ls3uKQ8&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjv9eyi3PPPAhUJShQKHcBLAwUQ6AEITjAJ#v=onepage&q=james%20fenimore%20cooper%20and%20verne&f=false>
- *L'échappée* (online). Konzultováno: 30.10.2016. Dostupné z: <https://www.lechappee.org/le-monde-tel-qu'il-sera>
- *Online PDF knihy*. Konzultováno: 3.3.2016. Dostupné z: <http://www.pdfknihy.maxzone.eu/verne.html>
- Cite Sciences. (online) Konzultováno: 12.11.2016 Dostupné z: http://www.citesciences.fr/archives/francais/ala_cite/expositions/jules_verne/autour/saintbris.html.
- Národní divadlo/představení. Konzultováno: 5.12. 2016. Dostupné z: <http://www.narodni-divadlo.cz/cs/predstaveni/8124>

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta

M. Rettigové 4, 116 39 Praha 1

Evidenční list žadatelů o nahlédnutí do listinné podoby práce

Jsem si vědom/a, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výdělečným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.

Byl/a jsem seznámen/a se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinen/povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Poř. č.	Datum	Jméno a příjmení	Adresa trvalého bydliště	Podpis
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				

**Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta
M. Rettigové 4, 116 39 Praha 1**

Prohlášení žadatele o nahlédnutí do listinné podoby práce před její obhajobou

Závěrečná práce:

Druh závěrečné práce: Bakalářská práce

Název závěrečné práce: Jules Verne, z nitra země až k oblakům

Autor práce: Denisa Halmanová

Jsem si vědoma, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výdělečným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.

Byla jsem seznámena se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Jsem si vědoma, že pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny dané práce lze pouze na své náklady.

V Praze dne ...9.12.2016.....

Jméno a příjmení žadatele	Denisa Halmanová
Adresa trvalého bydliště	Brechtova 778, Praha 4, 149 00

.....

podpis